

ARSENI RADKEVICH*

KONSTRUKCJA ZRZECZENIA SIĘ PRAW AUTORSKICH W POLSKIM PORZĄDKU PRAWNYM

1. WPROWADZENIE

Z pewnością należy stwierdzić, że konstrukcja wszystkich aktów normatywnych regulujących dziedzinę prawa dóbr niematerialnych oparta jest — w głównej mierze — na konstrukcjach cywilistycznych i to bardzo zbliżonych do konstrukcji prawa rzeczowego¹. Nie ulega wątpliwości, że tzw. prawa na dobrach niematerialnych do prawa własności zbliża ukształtowanie ich jako praw bezwzględnych i majątkowych, dających możliwość wyłącznego korzystania z dóbr będących ich przedmiotem². Powyższa konstrukcja cywilistyczna jest najbardziej przejrzysta, jeśli weźmie się pod uwagę, że „operowanie prawem podstawowym, którego wyrazem jest prawo własności, stanowi w gruncie rzeczy aprioryczną kategorię prawniczego myślenia i że ułatwia ona obrót prawami majątkowymi oraz ochronę interesów uprawnionego”³. Z czasem jednak pojawiają się pewne zapotrzebowania społeczno-gospodarcze, które wymagają przemyślenia i dostosowania już zastanych rozwiązań normatywnych bądź wprowadzenia nowych instytucji prawnych (transformacja), które potencjalnie nie powinny zbyt radykalnie odbiegać od ugruntowanej już systematyki prawa cywilnego w ogólności, a także prawa autorskiego w szczególności. Innymi

* Autor jest studentem V roku prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego; ORCID: 0009-0004-5796-4860.

¹ Szczególną uwagę zwrócił na to A. Kopff: *Prawo cywilne a prawo dóbr niematerialnych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej 1975, z. 5, s. 17.

² Rzecz jasna, aspekt „majątkowości” nie przystaje do autorskich praw osobistych, o których w pracy niniejszej również będzie mowa, jednakże w tym względzie chodzi raczej o ukształtowanie praw autorskich jako praw wyłącznych, władczych. Jako wiązki uprawnień łączących twórcę bezpośrednio z samym przedmiotem ochrony w oderwaniu od interwencji podmiotów trzecich.

³ A. Kopff: *Prawo cywilne...*, *op. cit.*, s. 28–29.

słowy, powyższą sytuację można zwięźle ująć w pytaniu: czy i na ile możemy oddalić się od macierzy, tj. prawa cywilnego?⁴

Stąd też w literaturze zagranicznej, pewien czas temu, rozważano adekwatność konstrukcji tzw. *voluntary copyright relinquishment* względem porządków prawnych poszczególnych krajów. Konstrukcja powyższa sprowadza się do możliwości, mocą własnej woli twórcy, definitywnego wyzbycia się praw autorskich tak, żeby utwór przeniósł się do domeny publicznej⁵. Celem niniejszego opracowania jest więc zarysowanie istoty już kiedyś podjętego zagadnienia (pkt 2) i ukazanie normatywnych konstrukcji wybranych ustawodawstw autorskoprawnych aprobujących (zbliżających się) bądź negujących tego rodzaju rozwiązanie (pkt 3), jak również próba osadzenia powyższej koncepcji w siatce pojęciowej polskiego porządku prawnego, a w tym: próba jej porównania do derelikcji w prawie rzeczowym (pkt 4) oraz uwzględnienie ogólniejszych założeń cywilistycznych (pkt 5). Zasadnicze rozważania skupiają się jednak na bezpośrednim odniesieniu się do możliwości bądź niemożliwości zrzeczenia się praw autorskich w polskim porządku prawnym (pkt 6). Trafnie zauważa się bowiem, że prawo przedmiotowe nie reguluje spornej kwestii, co stwarza pole do dyskusji na temat takiej dopuszczalności⁶.

Omawiane zagadnienie wymaga holistycznego spojrzenia na cały system prawa cywilnego, wydaje się bowiem, że potencjalnie pozbawiona praktycznego wymiaru „zonglerka” i „zabawa” z konstrukcjami teoretycznymi w takich wypadkach nie jest przedsięwzięciem bezwartościowym⁷. Nie sposób również lekceważyć rozwiązań o walorze uniwersalnym, które ukształtowały się w rodzimym porządku prawnym w procesie ewolucji instytucji prawa cywilnego⁸.

2. VOLUNTARY COPYRIGHT RELINQUISHMENT A DOMENA PUBLICZNA

Konstrukcja *voluntary copyright relinquishment*, jak wcześniej wspomniano, polega na umożliwieniu uprawnionemu z praw autorskich, mocą własnej woli,

⁴ W tym duchu o dopuszczaniu pewnych odchyśleń od „macierzy” (którą stanowią ogólne zasady odpowiedzialności odszkodowawczej) w stosunku do kształtowania odpowiedzialności cywilnej za naruszenie praw własności intelektualnej zob. Ł. Zelechowski: *Odszkodowanie ryczałtowe za naruszenie praw własności intelektualnej a przesłanka szkody i związku przyczynowego* (w:) *In Varietate Concordia. Księga jubileuszowa Profesora Ryszarda Skubisza*, pod red. E. Calki, A. Jakubeckiego, M. Nazara, A. Niewęglowskiego, R. Poździka, Warszawa 2022, s. 304.

⁵ A. Guadamuz: *Comparative analysis of national approach on voluntary copyright relinquishment*, WIPO Report CDIP/13/NF/6, Genewa 2014, s. 2–33.

⁶ Tak B. Giesen: *Umowa licencyjna w prawie autorskim. Struktura i charakter prawny*, Warszawa 2013, s. 304.

⁷ Takie podejście nie jest obce doktrynie prawa autorskiego — zob. np. R. Markiewicz: *Zabawy z prawem autorskim dawne i nowe*, Warszawa 2022, s. 16–17.

⁸ Na temat tradycji instytucji prawa prywatnego zob. m.in. T. Giaro (w:) W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Bérier: *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2018, s. 43–124, i W. Dajczak (w:) W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Bérier: *Prawo rzymskie...*, *op. cit.*, s. 603–611; obszernie — K. Sójka-Zielińska: *Historia prawa*, Warszawa 2022, s. 104–160, 250–307, a także kompleksowo, acz syntetycznie — W. Rozwadowski (w:) *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012, s. 1–29.

definitywnego wyzbycia się praw autorskich w taki sposób, że skutek tego utworu przenosi się do domeny publicznej. Mówi się wówczas o tzw. pozytywnym aspekcie domeny publicznej⁹, kiedy to twórca może swobodnie „dedykować” swój utwór tejże domenie¹⁰. Stąd można by było porównać taką sytuację do konstrukcji derelikcji rzeczy ruchomej (o czym w pkt 4). Bardziej adekwatnym podejściem wydaje się jednak mówienie o zrzeczeniu się praw podmiotowych autorskich (o czym w pkt 5 i 6).

Uzasadnia się to przede wszystkim wskazaniem, że podczas stworzenia utworu twórcy przyświecać mogła idea o tym, iż nie chce on w ogóle powstania ochrony autorskoprawnej bądź nie zamierza czerpać korzyści majątkowych z przysługujących mu praw. Nie budzi jednak wątpliwości, że w polskim systemie prawnym ochrona autorskoprawna powstaje *ex lege* z chwilą ustalenia utworu. Wola twórcy w zakresie objęcia utworu ochroną jest prawnie irrelevantna. Powstaje zatem zasadnicze pytanie, wypływające z jednej z funkcji prawa autorskiego, a mianowicie: czy porządek prawny powinien rozpoznać/uznać możliwość „przekazania” utworu przez twórcę do domeny publicznej w celu stymulacji rozwoju artystycznego i kulturowego?

Przykładowo, w Raporcie WIPO używa się właśnie pojęcia *voluntary copyright relinquishment*. Nacisk kładzie się na tzw. dobrowolną domenę publiczną, do której utwory przedostają się nie w wyniku wygaśnięcia autorskich praw majątkowych czy innych podobnych zdarzeń prawnych, lecz poprzez samą wolę twórców bądź uprawnionych do praw autorskich¹¹. Wskazuje się, że: „Jeśli ktoś uważa prawo autorskie za prawo, którym można dysponować w sposób, jaki twórca (właściciel) uzna za stosowny, to logiczne byłoby oczekiwanie, iż uprawniony może dysponować swoją »własnością« w sposób, jaki uzna za stosowny, włączając w to możliwość jednostronnego zrzeczenia się praw do tej własności”¹². Podnosi się przy tym, że problem leży w sferze braku harmonizacji danej kwestii, gdyż niektóre porządki prawne nie przewidują *expressis verbis* możliwości jednostronnego zrzeczenia się swojej „własności” przez uprawnionego, inne zaś taką możliwość wprost artykułują. Brak jasności w omawianej kwestii sprowadza się zatem do istoty prawa autorskiego *per se*, gdyż rozpatrywane zagadnienie zależy od przyjętego modelu ochrony autorskoprawnej w konkretnym kraju.

⁹ A. Guadamuz: *Comparative analysis...*, *op. cit.*, s. 4.

¹⁰ Na temat domeny publicznej zob. J. Barta, R. Markiewicz: *Prawo autorskie*, Warszawa 2016, s. 646; A. Guadamuz: *Comparative analysis...*, *op. cit.*, s. 7–10; S. Dusollier: *Scoping Study on Copyright and Related Rights and the Public Domain*, WIPO Publication, March 2011, 4–73, oraz obszernie i wnikliwie A. Peukert: *Die Gemeinfreiheit, Begriff, Funktion, Dogmatik*, Tübingen 2012, s. 8–317; A. Peukert: *A Doctrine of the Public Domain*, Research Paper of the Faculty of Law of the Goethe University Frankfurt a.M. 2016, z. 1, s. 2–31.

¹¹ Wówczas mowa jest o *voluntary public domain* lub *domaine public consenti* — zob. M. Clément-Fontaine: *Les œuvres libres*, Montpellier 2006, s. 420, oraz S. Choisy: *Le domaine public en droit d'auteur*, Paris 2002, s. 167; S. Dusollier: *Scoping Study...*, *op. cit.*, s. 33.

¹² Tłumaczenie własne fragmentu A. Guadamuz: *Comparative analysis...*, *op. cit.*, s. 11.

W literaturze wyrażono stanowisko, że w ramach systemów dualistycznych prawa autorskiego, tj. oddzielających prawa osobiste i majątkowe, dobrowolne zrzeczenie się praw autorskich będzie możliwe wyłącznie w przypadku usankcjonowanym przez prawo przedmiotowe¹³. Podnosi się przy tym, że konwencja berneńska¹⁴ była stworzona z myślą właśnie o dualistycznym systemie, co stanowiłoby argument za przyzwoleniem tejże konwencji na takiego rodzaju wyzbycie się praw autorskich, z czym — moim zdaniem — nie do końca wypada się zgodzić. Doprawdy, w kwestii autorskich praw osobistych konwencja berneńska wypowiada się w art. 6bis ust. 1, w którym nie znajdziemy żadnych wskazówek co do możliwości przeniesienia albo zrzeczenia się ich przez twórcę, gdyż przepis ów stanowi jedynie o tym, że „autor zachowuje” poszczególne osobiste prawa autorskie¹⁵. Nie jest jednakże zupełnie uprawniony pogląd, że brak wyraźnego zakazu takich czynności oznaczać miałyby „milczącą” zgodę czy też przyzwolenie umawiających się stron na dopuszczenie wyzbycia się autorskich praw osobistych w drodze ich zrzeczenia się¹⁶. Innymi słowy, nie jest oczywiste, czy w myśl konwencji czynność prawna podmiotu uprawnionego może doprowadzić przynajmniej do skrócenia czasu ochrony, a co więcej — do wyzbycia się ochrony. Sądzić trzeba, że fakt ustalenia konkretnego czasu ochrony autorskoprawnej (*fixed term of protection*) przemawiałby za tym, iż nawet twórca nie może zupełnie swobodnie go modyfikować (skracać albo wydłużać), uniemożliwiając tym samym „umieszczenie” jego utworu w domenie publicznej wcześniej, niż to przewiduje prawo przedmiotowe¹⁷. Zważywszy na to, należy stwierdzić, że zarówno porządki prawne poszczególnych państw, jak i konwencje międzynarodowe czy dyrektywy Unii Europejskiej¹⁸ nie pozwalają na dobrowolne działanie mające na celu skrócenie czasu ochrony autorskoprawnej, jeśli nie jest to *expressis verbis* przewidziane. W konsekwencji zatem prawo autorskie powinno trwać przez cały okres przewidziany przez prawo przedmiotowe. Stąd

¹³ *Ibidem*, s. 11.

¹⁴ Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 r., przejrzana w Berlinie dnia 13 listopada 1908 r. i w Rzymie dnia 2 czerwca 1928 r. (Dz. U. z 1935 r. Nr 84, poz. 515 ze zm.).

¹⁵ „Niezależnie od majątkowych praw autorskich, a nawet po ich ustąpieniu, autor zachowuje prawo dochodzenia autorstwa utworu, jak również prawo sprzeciwienia się wszelkiemu zniekształceniu, okaleczeniu lub innej zmianie wspomnianego utworu, która mogłaby przynieść ujemę jego godności lub dobrej sławie”.

¹⁶ Szerzej na temat konwencji berneńskiej zob. S. Frankel, D.J. Gervais: *Advanced Introduction to International Intellectual Property*, Cheltenham 2016, s. 25–27, 78–80; W.R. Cornish, D. Llewelyn, T. Alpin: *Intellectual Property. Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*, London 2019, nb 10-024–10-028; J. Barta, R. Markiewicz: *Prawo autorskie*, op. cit., s. 566–569; J. Szczotka (w:) M. Poźniak-Niedzielska, J. Szczotka: *Prawo autorskie. Zarys problematyki*, Warszawa 2020, s. 313–319, oraz M. Czajkowska-Dąbrowska (w:) *System prawa prywatnego*, t. 13, *Prawo autorskie*, pod red. J. Barty, Warszawa 2017, s. 1150–1163.

¹⁷ Na kanwie prawa brazylijskiego S. Branc: *O Dominio Público No Direito Autoral Brasileiro: Uma Obra Em Dominio Público*, Rio de Janeiro 2011, s. 231, zauważa, że wytwory ludzkiego intelektu są chronione niezależnie od woli twórcy, a nawet wbrew jego woli.

¹⁸ Przede wszystkim dyrektywa 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym (Dz. Urz. UE L 167 z 2001 r., s. 10 ze zm.) oraz dyrektywa 2006/116/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. w sprawie czasu ochrony prawa autorskiego i niektórych praw pokrewnych (wersja ujednolicona) (Dz. Urz. UE L 372 z 2006 r., s. 12 ze zm.).

też niektórzy z góry wykluczają podobnego rodzaju konstrukcję, uznając, że jakiegokolwiek „dedykowanie” utworu do domeny publicznej stanowi co najwyżej licencję, która — rzecz jasna — powinna być odwołalna¹⁹. Nie sposób jednak nie podważyć celowości „derelikcji” utworu *ab initio*, gdyż uprawniony wcale nie musi egzekwować swoich praw, tym samym „ścigając” naruszcycieli.

Niektóre państwa, takie jak Chile, Kolumbia czy Indie, zawierają w swoich ustawodawstwach autorskich normy prawne, które dopuszczają tzw. *voluntary copyright relinquishment*. Wydaje się natomiast, że podobnego rodzaju konstrukcja jest do pomyślenia jedynie w krajach opowiadających się za dualistycznym modelem prawa autorskiego, gdyż — w przypadku wyraźnego oddzielenia praw osobistych od praw majątkowych — te drugie będą mogły podlegać zrzeczeniu się, co doprowadzałoby do przejścia utworu do domeny publicznej; natomiast te pierwsze — nie wygasłyby.

Kolejną kwestią godną uwagi jest to, że zważywszy na przyjęcie możliwości dobrowolnego zrzeczenia się praw autorskich *in genere*, każde jednostronne oświadczenie woli, które „umieszczałoby” utwór w domenę publiczną, należałoby uznać za nieodwołane²⁰. Twórca zatem powinien się liczyć z niemożliwością cofnięcia swego oświadczenia w razie podjęcia decyzji o przekazaniu utworu do domeny publicznej. Należy więc ukształtować sytuację twórców w taki sposób, ażeby przed jednostronnym zrzeczeniem się swoich praw byli oni dobrze poinformowani oraz świadomi konsekwencji swoich działań. Natomiast jednym z argumentów przemawiającym za niecelowością przyjęcia tzw. *voluntary copyright relinquishment* jest kwestia empiryczna, która sprowadza się do tego, że nie istnieje wiele dowodów na to, iż twórcy chętnie korzystaliby z tego rodzaju instytucji. Jednakże na dzień dzisiejszy, w kontekście „twórczości” sztucznej inteligencji, która korzysta z dzieł „prawdziwych” twórców, tj. ludzi, może to nabierać coraz większego znaczenia²¹.

3. UWAGI PRAWNOPORÓWNAWCZE

W tym miejscu warto poczynić kilka uwag komparatystycznych, ponieważ prawo porównawcze, będące przedmiotem zainteresowań dogmatycznych, może przyczynić się zarówno do postępu nauki prawa²², jak i do rozwoju prawa

¹⁹ P. Johnson: *Dedication Copyright to the Public Domain*, *Modern Law Review* 2008, nr 71(4), s. 604. Stanowisko podobne (omówione niżej, w pkt 4) prezentuje A. Niewęglowski.

²⁰ A. Guadamuz: *Comparative analysis...*, *op. cit.*, s. 14.

²¹ Problematyka „twórczości” sztucznej inteligencji i korzystania przez nią z utworów już stworzonych przez ludzi wychodzi poza ramy niniejszego opracowania. Zob. w tej materii K. Gienas: *Trenowanie AI a prawo autorskie*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelktualnej* (dalej: ZNUJ, PPWI) 2024, z. 3, s. 5–55.

²² B. de Loynes de Fumichon: *Introduction au droit compare*, *Journal de Droit Comparé du Pacifique*, vol. II, *Association de Législation Comparée de Pays du Pacifique* 2013, s. 34.

jako nauki, jak również odmłodzić i ożywić studia nad rodzimym prawem cywilnym²³.

Truizmem jest stwierdzenie, że system ochrony autorskoprawnej różni się zarówno w zależności od obszaru tradycji prawa (kontynentalna czy *common law*), jak i od konkretnych rozwiązań przewidzianych w porządkach prawnych poszczególnych państw. Różnice na najwyższym szczeblu rozważań sprowadzają się do odmiennego spojrzenia na funkcje prawa autorskiego. Tak system *copyright*, właściwy państwom tradycji *common law*, wynosi na piedestał aspekt majątkowy zespołu uprawnień autorskoprawnych, a więc chroni przede wszystkim ekonomicznie wymierny interes twórcy. Z drugiej strony system *droit d'auteur*, właściwy państwom Europy kontynentalnej, eksponuje rolę osobistej więzi twórcy z jego utworem, skupiając się tym samym również na ochronie osobistych interesów twórcy, które powinny współgrać z majątkowymi interesami tegoż²⁴. Należy zatem dokonać syntetycznego przeglądu obcych porządków prawnych w zakresie możliwości „manipulowania” żywotnością praw autorskich przez samego twórcę.

W kwestii dopuszczalności zrzeczenia się przez twórcę praw autorskich można wyróżnić następujące modele regulacji:

1. Przepisy dopuszczają zrzeczenie się autorskich praw osobistych w bardzo szerokim zakresie, ale nie dopuszczają zrzeczenia się autorskich praw majątkowych.

Przykładem może być ustawa **brytyjska** (Copyright, Designs and Patents Act 1988), która w section 87(2)–(3) wskazuje, że: „[Każdego z autorskich praw osobistych można się zrzec na mocy pisemnego dokumentu podpisanego przez osobę zrzekającą się prawa”²⁵ oraz iż zrzeczenie „(a) może się odnosić do konkretnego utworu, do utworów o określonym opisie lub do utworów w ogólności [czyli do całej twórczości] oraz może odnosić się do istniejących lub przyszłych utworów, a także (b) może być warunkowe lub bezwarunkowe oraz może być wyrażone jako podlegające odwołaniu; a jeżeli zostało dokonane na rzecz uprawnionego lub przyszłego uprawnionego z praw autorskich majątkowych do utworu lub utworów, do których się odnosi, domniemywa się, że rozciąga się na jego licencjobjoirców i następców prawnych, chyba że wyrażono przeciwny zamiar”²⁶.

²³ Tak w stosunku do prawa francuskiego: „[...] moyen de rajeunir et de vivifier les études de droit civil français” — É. Lambert: *La fonction du droit civil comparé*, t. I, *Les Conceptions étroites ou unilatérales*, Paris 1903, s. 15.

²⁴ Zob. wywody na temat obu systemów S. von Lewiński: *International Copyright Law and Policy*, Oxford–New York 2008, s. 36–63, jak też A. Lucas-Schloetter (w:) *EU Copyright Law. A Commentary*, Second Edition, eds. I. Stamatoudi, P. Torremans, Cheltenham and Northampton 2021, s. 12.

²⁵ „(2) Any of those rights may be waived by instrument in writing signed by the person giving up the right”.

²⁶ „(3) A waiver — (a) may relate to a specific work, to works of a specified description or to works generally, and may relate to existing or future works, and (b) may be conditional or unconditional and may be expressed to be subject to revocation; and if made in favour of the owner or prospective owner of the copyright in the work or works to which it relates, it shall be presumed to extend to his licensees and successors in title unless a contrary intention is expressed”.

Nie ulega wątpliwości, że jest to dość szeroko ukształtowana swoboda rozporządzania autorskimi prawami osobistymi. Można by nawet rzec o możliwości wyzbycia się praw autorskich *in blanco*. Wydaje się, że nie jest natomiast możliwe zrzeczenie się praw autorskich majątkowych ze względu na brak przepisu o tym mówiącego, jak też z uwagi na treść section 153(3) tegoż aktu²⁷.

2. Przepisy dopuszczają zrzeczenie się autorskich praw osobistych, ale nie każdego i tylko do szczegółowo wskazanych utworów.

Za przykład może posłużyć ustawa **amerykańska** (United States Code, Title 17 Copyrights, Chapter 1 Subject matter and scope of copyright), która w § 106A (e) wskazuje, że: „(1) Prawa przyznane na mocy podsekcji (a) [chodzi tu o prawa do utworów sztuki wizualnej — *work of visual art*] nie mogą być przenoszone, ale można się ich zrzec, jeśli autor wyraźnie zgodzi się na takie zrzeczenie się w pisemnym dokumencie podpisanym przez twórcę. Taki dokument musi wyraźnie wskazywać utwór i sposoby korzystania z tego utworu, do których ma zastosowanie zrzeczenie się praw, a zrzeczenie się praw ma zastosowanie wyłącznie do tak określonego utworu i sposobów korzystania z niego [...]”²⁸.

Zatem w danym wypadku mamy do czynienia z podwójnym ograniczeniem: po pierwsze, zrzeczeniu się podlega nie każde osobiste prawo autorskie, lecz tylko dotyczące utworu sztuki wizualnej; po drugie, zrzeczenie się nie może być dokonane *en bloc*, lecz tylko w stosunku do szczegółowo wskazanych utworów.

3. Przepisy nie zakazują wprost zrzeczenia się autorskich praw osobistych, ale wyraźnie dopuszczają ich przeniesienie w całości lub części.

Przykładem może być ustawa **luksemburska** (Loi sur les droits d’auteur, les droits voisins et les bases de données), która w art. 11 wskazuje, że „Niezależnie od praw majątkowych, a nawet po ich przeniesieniu, twórcy przysługuje prawo do domagania się autorstwa swojego utworu oraz prawo do sprzeciwu wobec wszelkich zniekształceń, przeinaczeń lub innych modyfikacji jego utworu lub wszelkich innych naruszeń jego utworu, szkodzących jego czci lub dobremu imieniu. Twórca może przenieść całość lub część swoich autorskich praw osobistych, pod warunkiem że nie narusza to jego czci [*honneur*] lub dobrego imienia [*réputation*]”²⁹.

W danej sytuacji nie mamy do czynienia ze zrzeczeniem się praw autorskich (osobistych), jednakże ustawodawca dopuszcza przeniesienie tych praw, obwaro-

²⁷ „(3) If the qualification requirements of this Chapter, or section 163, 165 or 168, are once satisfied in respect of a work, copyright does not cease to subsist by reason of any subsequent event”.

²⁸ „(1) The rights conferred by subsection (a) may not be transferred, but those rights may be waived if the author expressly agrees to such waiver in a written instrument signed by the author. Such instrument shall specifically identify the work, and uses of that work, to which the waiver applies, and the waiver shall apply only to the work and uses so identified [...]”.

²⁹ „Indépendamment des droits patrimoniaux d’auteur, et même après la cession desdits droits, l’auteur jouit du droit de revendiquer la paternité de son œuvre et de s’opposer à toute déformation, mutilation ou autre modification de celle-ci ou à toute autre atteinte à la même œuvre, préjudiciables à son honneur ou à sa réputation. L’auteur peut céder et transmettre tout ou partie de ses droits moraux, pour autant qu’il ne soit pas porté atteinte à son honneur ou à sa réputation”.

wując taką możliwość brakiem ingerencji w niektóre dobra osobiste twórcy. Należy wskazać, że jest to rozwiązanie dość specyficzne.

4. Przepisy nie zakazują wprost zrzeczenia się praw autorskich, ale doktryna wyinterpretowała z przepisów ogólnego prawa cywilnego możliwość przeznaczenia utworów do domeny publicznej.

Przykładem może być ustawa **francuska** (Code de la propriété intellectuelle), która w art. L-121-1 zdanie 2 i 3 wskazuje, że autorskie prawa osobiste są związane z osobą twórcy, jak też są wieczyste (*perpétuel*) oraz niezbywalne (*inaliénable*), z czego doktryna wywodzi również niemożliwość zrzeczenia się tych praw³⁰. Natomiast w dziale dotyczącym praw majątkowych, a konkretnie w art. L-122-7-1, wskazane jest, że „twórca jest wolny do bezpłatnego udostępnienia publicznego swojego utworu, z zastrzeżeniem praw potencjalnych współtwórców i osób trzecich oraz zgodnie z zawartymi przez niego umowami”³¹. To drugie stwierdzenie, rzecz jasna, nie przewiduje tożsamej konstrukcji z przekazaniem utworu do domeny publicznej, choć akcentuje wolność twórcy w podejmowaniu decyzji dotyczącej jego autorskich praw majątkowych.

Wskazać należy, że ze względu na niepewność postanowień prawa przedmiotowego w kwestii zrzeczenia się praw autorskich rola „przewałkowania” danego zagadnienia w całej rozciągłości spoczęła na francuskiej doktrynie prawa. Jedną z najciekawszych propozycji zaprezentowała w swojej monografii S. Choisy³², która opowiedziała się za możliwością „dedykowania” przez twórcę swego utworu do domeny publicznej w prawie francuskim w drodze zastosowania koncepcji „rzeczy wspólnej”/ „dobra wspólnego” (fr. *choses communes*, łac. *res communis*), odwołując się do treści art. 714 francuskiego kodeksu cywilnego (Code civil), który stanowi, że „istnieją rzeczy, które nie należą do nikogo i których używanie jest wspólne dla wszystkich”³³. Z kolei inna autorka, M.A. Chardeaux³⁴, ujmuje kategorię „dóbr wspólnych” jako zasoby, które nie podlegają zawłaszczeniu oraz są oferowane do „wspólnego użytku”.

5. Przepisy nie zakazują wprost zrzeczenia się praw autorskich, ale statuują wprost sytuację, w których jest to możliwe.

Przykładem może być ustawa **niemiecka** (Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte), która w § 29 wskazuje, że „prawa autorskie są niezbywalne, chyba że zostaną przeniesione w wykonaniu rozporządzenia na wypadek śmierci lub na współspadkobierców w drodze działu spadku [...]”³⁵.

³⁰ Zob. P. Tafforeau, C. Monnerie: *Droit de la propriété intellectuelle*, Issy-les-Moulineaux 2015, s. 122 oraz tam powołaną literaturę i orzecznictwo.

³¹ „L’auteur est libre de mettre ses oeuvres gratuitement à la disposition du public, sous réserve des droits des éventuels coauteurs et de ceux des tiers ainsi que dans le respect des conventions qu’il a conclues”.

³² S. Choisy: *Le Domaine Public...*, *op. cit.*, s. 167.

³³ „Il est des choses qui n’appartiennent à personne et dont l’usage est commun à tous”.

³⁴ M.A. Chardeaux: *Les Choses Communes*, Paris 2006, s. 164.

³⁵ „(1) Das Urheberrecht ist nicht übertragbar, es sei denn, es wird in Erfüllung einer Verfügung von Todes wegen oder an Miterben im Wege der Erbauseinandersetzung übertragen [...]”.

Specyfika wybywalności praw autorskich w Niemczech jest podyktowana systemem monistycznym, przyjętym w danym państwie. Wynika on z przeświadczenia o nierozdzielności charakteru i ścisłej więzi majątkowych i osobistych uprawnień prawa autorskiego. Zbyt restrykcyjnie zatem podchodzi się do możliwości „manipulowania” przez twórcę jego prawami w sposób niejako ostateczny czy definitywny. Jednakże w § 8 przywołanej ustawy dopuszczono możliwość zrzeczenia się praw autorskich przez jednego współautora na rzecz innych, których udział w prawie korzystania z utworu zwiększają się wraz ze złożeniem przez zrzekającego się im oświadczenia³⁶.

6. Przepisy wprost zakazują zrzeczenia się autorskich praw osobistych, ale statuują wąskie wyjątki w tym przedmiocie.

Za przykład może posłużyć ustawa **norweska** (Lov om opphavsrett til åndsverk), która w § 5 akapit 3 wskazuje, że: „Autor nie może zrzec się prawa wynikającego z akapitu 1 i 2 [chodzi o prawo do autorstwa i ochronę przed obraźliwym wykorzystaniem utworu], chyba że dotyczy to wykorzystania utworu, które ma ograniczony charakter i zakres”³⁷. W tym wypadku statuuje się zatem zasadę niezrzekalności autorskich praw osobistych, pozostawiając jednak pewną „furtkę” o dość nieokreślonym i niepewnym zakresie.

7. Przepisy wprost dopuszczają zrzeczenie się autorskich praw majątkowych, przewidując szczegółową procedurę w tym przedmiocie.

Jedno z najciekawszych rozwiązań przewiduje ustawa **indyjska** (The Copyright Act 1957), która w sekcji 21(1) stanowi, że „twórca utworu może wyzbyć się wszystkich albo niektórych praw autorskich w drodze oświadczenia w przewidzianej formie złożonego do *Registrar of Copyrights* [urzędnika ds. prawa autorskiego] albo w drodze oświadczenia publicznego [*public notice*], co skutkuje tym, że prawa wskazane w *sub-section* (3) przestają istnieć od daty złożenia oświadczenia”³⁸. Przy czym zrzeczenie się wszystkich albo niektórych praw autorskich nie może naruszać żadnych praw przysługujących jakiegokolwiek osobie trzeciej w dniu złożenia powyższego oświadczenia³⁹. Przepisy dookreślają też procedurę zrzeczenia się praw autorskich w ten sposób, że po otrzymaniu oświadczenia urzędnik ds. prawa autorskiego publikuje je w „*Official Gazette*” (Oficjalnym Biuletynie) lub w inny sposób, jaki uzna za stosowny⁴⁰. Natomiast od 2012 r., urzędnik ds. prawa

³⁶ „(4) Ein Miturheber kann auf seinen Anteil an den Verwertungsrechten (§ 15) verzichten. Der Verzicht ist den anderen Miturhebern gegenüber zu erklären. Mit der Erklärung wächst der Anteil den anderen Miturhebern zu”.

³⁷ „Opphaveren kan ikke fraskrive seg retten etter første og andre ledd, med mindre det gjelder en bruk av verket som er avgrenset etter art og omfang”.

³⁸ „(1) The author of a work may relinquish all or any of the rights comprised in the copyright in the work by giving notice in the prescribed form to the Registrar of Copyrights or by way of public notice and thereupon such rights shall, subject to the provisions of sub-section (3), cease to exist from the date of the notice”.

³⁹ „(3) The relinquishment of all or any of the rights comprised in the copyright in a work shall not affect any rights subsisting in favour of any person on the date of notice referred to in sub-section (1)”.

⁴⁰ „(2) On receipt of a notice under sub-section (1), the Registrar of Copyrights shall cause it to be published in the Official Gazette and in such other manner as he may deem fit”.

autorskiego powinien ponadto, w ciągu 14 dni od chwili publikacji oświadczenia w Oficjalnym Biuletynie, zamieścić oświadczenie na oficjalnej stronie internetowej Urzędu ds. prawa autorskiego tak, żeby pozostawało w domenie publicznej nie krócej niż do lat trzech⁴¹.

Wskazać należy ponadto, że indyjski system prawny podchodzi dość specyficznie do osobistych praw autorskich, określanych w ustawie jako *special rights* (specjalne bądź szczególne prawa)⁴². Te prawa bowiem nie są zupełnie niezbywalne, gdyż — chociaż przepisy oraz orzecznictwo wyjaśniają, że nadal trwają po przeniesieniu w całości bądź w części praw majątkowych — istnieją jednak pewne okoliczności, w których można uznać, że doszło do zrzeczenia się praw osobistych. Przykładowo, należy wspomnieć tu o wypowiedzi Sądu Najwyższego Indii, który wskazał, że „osoba może zrzec się swojego prawa. Takie zrzeczenie się prawa jest dopuszczalne nawet w odniesieniu do korzyści przyznanej na mocy ustawy”⁴³. Co prawda powyższe stwierdzenie padło w sprawie, w której związek z prawem autorskim był dość luźny, jeśli w ogóle nie żaden.

Nie mniej interesująca wydaje się ustawa **kenijska** (The Copyright Act, Chapter 130, Revised Edition 2022), która w rozdziale VI, dotyczącym domeny publicznej, w sekcji 45(1) wskazuje, że: „Następujące utwory powinny należeć do domeny publicznej — [...] (b) utwory, w odniesieniu do których twórcy zrekli się swoich praw”⁴⁴. Następnie zaś rozwija wymagania, które powinny być spełnione dla skuteczności zrzeczenia się praw autorskich, a mianowicie: oświadczenie w formie pisemnej, które powinno być upublicznione, oraz zrzeczenie się nie może być sprzeczne z jakimkolwiek uprzednim obowiązkiem kontraktowym związanym z utworem⁴⁵. Co więcej, takiego zrzeczenia się może dokonać nie tylko sam twórca, lecz także jego następca prawny („[...] by an author or his successor in title of his rights [...]”).

W kwestii zaś autorskich praw osobistych ustawa kenijska dopuszcza przejście prawa do ich wykonywania w drodze rozrządzenia testamentowego albo z mocy prawa (*ex lege*) po śmierci twórcy⁴⁶.

⁴¹ „(2A) The Registrar of Copyright shall, within fourteen days from the publication of the notice in the Official Gazette, post the notice on the official website of the Copyright Office so as to remain in the public domain for a period of not less than three years”.

⁴² Zob. sekcja 57 przywołanej ustawy.

⁴³ „[...] a person may waive his right. Such waiver of right is permissible even in relation to a benefit conferred under the law” — z orzeczenia Sądu Najwyższego Indii *Centrotrade Minerals and Metal. Inc. v. Hindustan Copper Limited* [2006] 11 SCC 245; A. Guadamuz: *Comparative analysis...*, *op. cit.*, s. 21.

⁴⁴ „(1) The following works shall belong to the public domain — [...] (b) works in respect of which authors have renounced their rights [...]”.

⁴⁵ „(2) For the purposes of paragraph (b), renunciation by an author or his successor in title of his rights shall be in writing and made public but any such renunciation shall not be contrary to any previous contractual obligation relating to the work”.

⁴⁶ „(2) None of the rights mentioned in subsection (1) [chodzi o prawa osobiste] shall be transmissible during the life of the author but the right to exercise any of the said rights shall be transmissible by testamentary disposition or by operation of the law following the demise of the author”.

Ustawa **kolumbijska** (Ley 23 de 1982 Sobre derecho de autor) w tytule XIV, dotyczącym domeny publicznej (*Del dominio público*), w art. 187 ust. 3 wskazuje, że do domeny publicznej należą utwory, do których twórcy zrzekli się swoich praw⁴⁷. W następnym artykule (art. 188) rozwija wymogi formalne, które powinny być spełnione dla skutecznego zrzeczenia się autorskich praw majątkowych, wskazując, że „dla skuteczności ust. 3 poprzedniego artykułu zrzeczenie się przez twórców albo spadkobierców praw majątkowych wymaga formy pisemnej i publikacji. O ile takie zrzeczenie się nie jest sprzeczne z wcześniej zaciągniętymi zobowiązaniami”⁴⁸. Nie jest zatem całkiem jasne, co należałoby rozumieć jako „publikację” zrzeczenia się.

W stosunku do autorskich praw osobistych ustawa kolumbijska w art. 30 § 1 przewiduje, że „powyższych praw [osobistych — *derechos morales*] nie można się zrzec ani przenieść. Twórcy, przenosząc i zezwalając na wykonywanie ich praw majątkowych, mogą udzielić praw do korzystania i rozporządzania, o których mowa w odpowiedniej umowie, zachowując przy tym prawa [osobiste] przewidziane w niniejszym artykule”⁴⁹. Wydaje się więc, że powyższa delimitacja autorskich praw osobistych i majątkowych pozwala na wyciągnięcie wniosku, że prawo autorskie może podlegać zrzeczeniu niezależnie od tego, co się stanie z prawami osobistymi (*droit d’auteur*) jako jego elementami.

8. Przepisy wprost dopuszczają zrzeczenie się autorskich praw majątkowych, nie wskazując szczegółowej procedury w tym przedmiocie, a także przewidują wywłaszczenie przez państwo.

Przykładem może być ustawa **chilijska** (Ley n° 17.336 Propiedad intelectual, Fecha Publicación de 02 octubre 1970, Última Versión de 03 noviembre 2017), która w art. 11 wskazuje konkretne okoliczności, w razie zaistnienia których utwór może przejść do „wspólnego dziedzictwa kulturowego” („[...] al patrimonio cultural común”), a więc stać się przedmiotem domeny publicznej. Jest to możliwe między innymi w sytuacji, gdy twórca „zrzeknie się ochrony przewidzianej w niniejszej ustawie”⁵⁰. Nie jest jednak jasne, w jakiej formie powinno być wyrażone oświadczenie woli twórcy, jeśli zamierza on zrzec się praw autorskich. Co ciekawe, nie jest to jedyny sposób, ponieważ lit. e art. 11 przewiduje możliwość przejścia utworu do domeny publicznej wskutek wywłaszczenia przez państwo, chyba że przepisy określają uprawnionego („[...] salvo que la ley especifique un beneficiario”)⁵¹.

⁴⁷ „Las obras cuyos autores hayan renunciado a sus derechos”.

⁴⁸ „Para efectos del numeral tercero del artículo anterior, la renuncia por los autores o herederos, a los derechos patrimoniales de la obra deberá presentarse por escrito y publicarse. Siempre y cuando esta renuncia no sea contraria a las obligaciones contraídas anteriormente”.

⁴⁹ „Parágrafo 1o. Los derechos anteriores no pueden ser renunciados ni cedidos. Los autores al transferir a autorizar el ejercicio de sus derechos patrimoniales no conceden sino los de goce y disposición a que se refiere el respectivo contrato, conservando los derechos consagrados en el presente artículo”.

⁵⁰ „c) Las obras cuyos titulares renunciaron a la protección que otorga esta ley”.

⁵¹ „e) Las obras que fueren expropiadas por el Estado, salvo que la ley especifique un beneficiario”.

Nie jest natomiast nic powiedziane na temat innych kryteriów dotyczących wyłączenia utworów, stąd też proponuje się stosowanie analogicznych reguł rządzących wyłączeniem własności *sensu stricto*⁵². W kwestii autorskich praw osobistych ustawa jasno wskazuje na ich nieprzenaszalność⁵³.

Podsumowując, jak zatem widać, niektóre ustawodawstwa dopuszczają zrzeczenie się autorskich praw osobistych: niektóre *en bloc*, inne zaś jedynie w pewnym zakresie i pod określonymi warunkami. Przy tym w wypadku niektórych państw zrzekalność jest regułą, w innych zaś — dopuszczalnym wyjątkiem od zasady niezrzekalności. Są także takie, które przewidują możliwość przeniesienia tych praw, inne zaś w ogóle wykluczają jakiegokolwiek manipulację z autorskimi prawami osobistymi, kształtując je jako jedynie dziedziczne albo w ogóle nieprzenaszalne i niepodlegające wygaśnięciu. Podobna uwaga dotyczy również autorskich praw majątkowych, z tym zastrzeżeniem, że zawsze będą z natury swej przenoszalne.

4. UWAGI DOTYCZĄCE PRAWA RZECZOWEGO

W kontekście zniesienia prawa podmiotowego, co powinno być skutkiem zrzeczenia się praw autorskich, warto uwzględnić już istniejące konstrukcje prawne prowadzące do podobnego rezultatu. Wydaje się, że w polskim porządku prawnym dość podobnie zarysowuje się instytucja tzw. derelikcji. Otóż w przypadku derelikcji, na skutek porzucenia rzeczy z zamiarem wyzbycia się jej własności, rzecz ruchoma staje się „rzeczą niczyją” (*res nullius*)⁵⁴. Podobne wyobrażenie powstaje względem przejścia utworu chronionego prawem autorskim do domeny publicznej, z tym jednak zastrzeżeniem, że niemożliwe będzie zawłaszczenie takiego utworu.

Mówiąc o derelikcji (od łac. *derelinquo*, *-ere* — porzucać, opuszczać, pozostawiać, zaniedbywać, wyzbywać się, zrzekać się)⁵⁵, pierwszoplanowa uwaga skupia się przede wszystkim na zagadnieniu o charakterze *stricte* prawnorzeczowym, gdyż dotyczącym zrzeczenia się własności⁵⁶. W literaturze dostrzec można używanie rozpatrywanego pojęcia co najmniej w dwóch znaczeniach: derelikcji *sensu largo* oraz derelikcji *sensu stricto*. Derelikcję w znaczeniu węższym należałoby uznać za pokrywającą się semantycznie z technicznoprawnym znaczeniem pojęcia „porzucenie” (w świetle art. 180 kodeksu cywilnego⁵⁷), które oznacza sam fizyczny

⁵² A. Guadamuz: *Comparative analysis...*, *op. cit.*, s. 16.

⁵³ „Artículo 16. — Los derechos numerados en los artículos precedentes son inalienables y es nulo cualquier pacto en contrario”.

⁵⁴ P. Księżak: *Rzeczy niczyje*, Rejent 2005, nr 4, s. 59–81.

⁵⁵ *Mały słownik łacińsko-polski*, pod red. J. Korpantego, Warszawa 2001, s. 180.

⁵⁶ J. Ignatowicz, K. Stefaniuk: *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2022, s. 134–135.

⁵⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. — Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1061); dalej: k.c.

akt wyzbycia się posiadania rzeczy ruchomej⁵⁸. Natomiast derelikcja w znaczeniu szerszym przedstawia się jako instytucja prawa rzeczowego unormowana w art. 180 k.c., której skutkiem jest wyzbycie się własności rzeczy ruchomej. To drugie ujęcie należy więc postrzegać jako rozporządzającą, realną, jednostronną czynność prawną, która powinna być pojmowana jako zrzeczenie się własności⁵⁹. Właściwe zatem wydaje się posługiwanie się pojęciem „porzucenie” — w stosunku do czysto faktycznego aktu wyzbycia się posiadania⁶⁰ — oraz „zrzeczenie się” — w stosunku do czynności prawnej prowadzącej do utraty własności.

Powstaje zatem pytanie, co tak naprawdę stanowi przedmiot derelikcji: sama rzecz czy prawo własności niejako „istniejące” na niej. Jeśli ujmować derelikcję w znaczeniu węższym, tj. jako porzucenie, będące wyzbyciem się posiadania, to wypada stwierdzić, że — w świetle art. 180 k.c. — derelikcji podlega sama rzecz. Natomiast w ujęciu szerszym przedmiotem derelikcji, niewątpliwie, jest prawo własności porzucanej rzeczy, za czym przemawia wypowiedź ustawodawcy, bowiem art. 180 k.c. stanowi: „właściciel może wyzbyć się [czyli zrzec się⁶¹] własności rzeczy ruchomej przez to, że w tym zamiarze rzecz porzuci”. Sądzę, że właściwym ujęciem pojęcia „derelikcja” jest używanie go w znaczeniu szerszym (*sensu largo*), a więc oznaczającym instytucję prawa rzeczowego, której efektem jest zrzeczenie się prawa własności. Tym samym, mówiąc o derelikcji, mam na myśli zrzeczenie się prawa podmiotowego przewidziane jednoznacznie w prawie przedmiotowym w odniesieniu do prawa własności.

Na marginesie należy zauważyć, że w doktrynie dominuje pogląd, iż *de lege lata* polski system prawny nie przewiduje możliwości wyzbycia się własności nieruchomości (art. 46 § 1 k.c.) w drodze zrzeczenia się jej⁶². Za trafnością powyższe-

⁵⁸ Zob. P. Księżak (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy (seria), W. Borysiaka (tom), Warszawa 2023, art. 180, nb 1.

⁵⁹ E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński (w:) *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2020, art. 180, nb 2.

⁶⁰ Tak J. Ciszewski, J. Bocianowska, M. Ciszewski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, pod red. P. Nazaruka, LEX/el. 2023, art. 180, pkt 1; T.A. Filipiak (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, *Własność i inne prawa rzeczowe*, pod red. A. Kidyby, Warszawa 2012, art. 180, pkt 1; natomiast niezbyt precyzyjnie rozgranicza to J. Kosińska (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, *Własność i inne prawa rzeczowe (art. 126–352)*, pod red. M. Frasa, M. Habdas, Warszawa 2018, art. 180, pkt 1 i 2.

⁶¹ Tak precyzyjnie J. Gudowski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, *Własność i inne prawa rzeczowe*, pod red. J. Gudowskiego, Warszawa 2016, art. 180, pkt 1.

⁶² P. Księżak (w:) *Kodeks..., op. cit.*, art. 180, nb 20; J. Ignatowicz, K. Stefaniuk: *Prawo rzeczowe, op. cit.*, s. 134; E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński (w:) *Kodeks..., op. cit.*, art. 180, nb 5 *in fine*; M. Szydło (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2021, art. 180, nb 1 *in medio*; J. Kępiński (w:) *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz do art. 1–352*, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2021, art. 180, nb 1. Możliwe jest jednak wyzbycie się własności nieruchomości poprzez dwustronną czynność prawną, a mianowicie umowę przekazania nieruchomości na rzecz gminy lub Skarbu Państwa (art. 902¹–902² k.c.), która skutkuje przysporzeniem *derelinquendi causa*, czyli celem wyzbycia się własności (choć wyróżnienie tej kauzy jest dyskusyjne). Ponadto, w art. 16 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 344 ze zm.) przewidziano możliwość zrzeczenia się własności lub użytkowania wieczystego nieruchomości przez państwową lub samorządową osobę prawną odpowiednio na rzecz Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego. Jest to więc przykład jednostronnej rozporządzającej czynności prawnej — szerzej zob. E. Klat-

go twierdzenia przemawiać miałyby względy historyczne treści art. 179 k.c., który do 2006 r. stanowił w § 1, że: „Właściciel może wyzbyć się własności nieruchomości przez to, że jej się zrzecnie. Zrzeczenie się wymaga formy aktu notarialnego”. Przepis ten w całości (również § 2) utracił moc obowiązującą z dniem 15 lipca 2006 r. w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego⁶³, w którym ów orzekł, że art. 179 k.c. jest niezgodny z art. 2 i art. 165 Konstytucji RP⁶⁴. Jednakże nie jest zupełnie oczywiste, że poprzestając tylko na przytoczonym argumentie (o braku wyraźnej podstawy normatywnej), niemożliwe jest zrzeczenie się własności nieruchomości. Niektórzy autorzy bowiem wskazują, że możliwość zrzeczenia się własności rzeczy wynika sama przez się z unormowanego w art. 140 k.c. uprawnienia właściciela do rozporządzenia nią⁶⁵. Inni zaś — odmiennie — wskazując, że „uprawnienie do zrzeczenia jest uprawnieniem kształtującym i zostało unormowane jako jeden z możliwych teoretycznie przypadków wyzbycia się prawa i w tym sensie należy do istoty każdego prawa rzeczowego — tak własności, jak wszelkich innych praw bezwzględnych, których przedmiotem są rzeczy”, konsekwentnie stwierdzają w stosunku do praw rzeczowych *in genere*, iż „możliwe są tylko takie sposoby ich wygaśnięcia, jakie wyraźnie przewiduje ustawodawstwo (zasada zamkniętego katalogu sposobów ustania praw rzeczowych)”⁶⁶. To drugie stanowisko należy uznać za słuszne.

Podsumowując, wydaje się, że nie jest dostatecznie uprawniony pogląd dopuszczający zrzeczenie się własności nieruchomości tylko z tego względu, iż prawo własności obejmuje wyłączne uprawnienie do rozporządzania rzeczą (prawem podmiotowym), gdy natomiast przepis szczególny w tej kwestii „milczy”, a raczej jego po prostu brak. Jednakże uzależnienie elementów składających się na sferę możliwości podmiotu prawa podmiotowego od wyraźnej wypowiedzi ustawodawcy w tej kwestii nie sprowadza się li tylko do zagadnienia prawnorzecowego, ponieważ omawiana problematyka wymaga analizy z perspektywy ogólniejszych, podstawowych pojęć prawa cywilnego, takich jak czynności prawne jednostronne i rozporządzające.

-Górska (w:) A. Bródka, A. Nikiforów, J. Wilk, E. Klat-Górska: *Gospodarka nieruchomościami. Komentarz*, Warszawa 2024, art. 16; A. Tułodziecki (w:) J. Jaworski, A. Prusaczyk, A. Tułodziecki, M. Wolanin: *Ustawa o gospodarce nieruchomościami. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 16; E. Bończak-Kucharczyk (w:) *Ustawa o gospodarce nieruchomościami. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2024, art. 16.

⁶³ Wyrok TK z dnia 15 marca 2005 r., K 9/04, OTK ZU 2005, z. 3, poz. 24.

⁶⁴ Nie jest celem niniejszego opracowania analiza danego orzeczenia, a w szczególności racji, które doprowadziły Trybunał do takiego, nie zaś innego rozstrzygnięcia. Ujmując rzecz zwięźle, główne zarzuty ogniskowały się wokół lekceważenia przez dany przepis prawnej podmiotowości gmin i ich samodzielności.

⁶⁵ Tak J. Ciszewski, J. Bocianowska, M. Ciszewski (w:) *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 180, pkt 1, oraz T.A. Filipiak (w:) *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 180, pkt 1.

⁶⁶ Oba cytaty: K. Zaradkiewicz (w:) *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–449*¹⁰, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2020, art. 246, nb 6 i 2 odpowiednio.

5. *NUMERUS CLAUSUS* CZYNNOŚCI PRAWNYCH JEDNOSTRONNYCH I ROZPORZĄDZAJĄCYCH A ZRZECZENIE SIĘ PRAWA

Czynności prawne **jednostronne**, które prowadzą do zmiany lub ustania stosunku prawnego, odgrywają znacznie większą rolę w prawie cywilnym w porównaniu z tymi, które tworzą jakiś stosunek prawny⁶⁷. Taką czynnością jednostronną, bez wątpienia, jest zrzeczenie się własności. W stosunku do jednostronnych czynności prawnych podnosi się, że są one dopuszczalne tylko w ramach ustawowo określonych ich typów (*numerus clausus*)⁶⁸. Argumentuje się, że wysłowienie tzw. zasady kompetencji ogólnej (w myśl szkoły poznańsko-szczecińskiej) tylko w odniesieniu do umów w art. 353¹ k.c. daje podstawę do twierdzenia, iż wyprowadzony *a contrario* z art. 58 k.c. wniosek o swobodzie kreowania czynności prawnych *in genere* nie odnosi się do czynności jednostronnych⁶⁹. Co prawda istnieją w piśmiennictwie również głosy odmienne, uznające otwarty (niewyczerpujący) katalog jednostronnych czynności prawnych⁷⁰. Inni — przeciwnie — podnosili, że ze względu na interes publiczny i na ochronę interesów osób trzecich powszechnie przyjęta jest odwrotna zasada od generalnej zasady uwolnienia wszystkich czynności prawnych od konieczności stosowania określonych ustawą typów⁷¹. Wskazuje się, że trudno przyjąć generalne założenie, iż każdy może bez woli zainteresowanego czynić z niego nie tylko dłużnika, ale i wierzyciela. Wprawdzie nie sposób przyjąć, iżby dany argument „działał” w stosunku do zrzeczenia się własności, bowiem odnosi się on raczej do relacji o charakterze obligacyjnym, nie zaś do stosunku prawnorzeczowego o najbardziej podstawowym znaczeniu i to, w zasadzie, pozbawionym — *in abstracto* — relacji „podmiot–podmiot”, co czasami wywołuje spory co do zasadności ujmowania prawa własności jako stosunku prawnorzeczowego⁷². Ponadto pozostałe argumenty ogniskują się w głównej mierze na materii należącej

⁶⁷ Z. Radwański, A. Olejniczak, J. Grykiel (w.): *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego, A. Olejniczaka, Warszawa 2019, s. 249–250.

⁶⁸ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk: *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2020, s. 327–328; Z. Radwański, A. Olejniczak: *Prawo cywilne — część ogólna*, Warszawa 2021, s. 312; W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian: *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2009, s. 116, 145 i 581; M. Safjan: *Zasada swobody umów*, Państwo i Prawo (dalej: PiP) 1993, z. 4, s. 13–14.

⁶⁹ Z. Radwański, A. Olejniczak: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 312.

⁷⁰ Zob. np. S. Grzybowski (w.): *System prawa cywilnego*, t. 1, *Część ogólna*, pod red. W. Czachórskiego, S. Grzybowskiego, Wrocław–Warszawa 1985, s. 476, oraz L. Ogieńko: *Wstęp do rozważań nad problematyką jednostronnych czynności prawnych w prawie zobowiązań*, *Studia Iuridica Silesiana* 1991, nr 16, s. 50.

⁷¹ Z. Radwański, A. Olejniczak, J. Grykiel (w.): *System...*, *op. cit.*, s. 252.

⁷² Zob. M. Pyziak-Szafnicka (w.): *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012, s. 804–806; E. Gniewek, R. Mikosz (w.): *System prawa prywatnego*, t. 3, *Prawo rzeczowe*, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2020, s. 79–82; Z. Banaszczyk (w.): *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012, s. 939–940; J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo rzeczowe*, *op. cit.*, s. 37–38, 77; E. Gniewek: *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2016, s. 61.

do prawa zobowiązań⁷³. Wydaje się więc, że ze względu na „obligacyjny” charakter tych argumentów nie mają większego znaczenia dla konstrukcji zrzeczenia się praw bezwzględnych.

Interesujące jest również twierdzenie, że postulat *numerus clausus* jednostronnych czynności prawnych odnosi się wyłącznie do takich czynności, które kreują nowe stosunki prawne⁷⁴. Podnosi się, że nie odnosi się on do jednostronnych czynności prawnych, które prowadzą do zmiany lub zgaśnięcia już istniejącego stosunku prawnego, a z taką sytuacją mamy do czynienia właśnie w przypadku zrzeczenia się własności, ponieważ dochodzi do zgaśnięcia stosunku prawnorzeczowego, łączącego właściciela z rzeczą, która wskutek zrzeczenia się własności staje się rzeczą niczyją — przedmiotem materialnym wyodrębnionym z przyrody, ale niejako „zawieszonym w próżni” prawnej. W takim wypadku jedynej limitacji treści takiej czynności można upatrywać w art. 58 § 1 i 2 k.c.

Czynności prawne **rozporządzające** z kolei polegają na przeniesieniu, obciążeniu, ograniczeniu lub zniesieniu prawa podmiotowego, przy czym rozporządzić można tylko prawem zbywalnym⁷⁵. Oczywiście rozporządzenie może prowadzić po stronie dokonującej rozporządzenia do utraty prawa podmiotowego⁷⁶. Jednakże nie jest do końca jasne, czy w polskim porządku prawnym istnieje zasada swobody kształtowania treści czynności prawnych rozporządzających, jak również jednostronnych, bowiem ustawodawca *expressis verbis* wypowiada się w tym duchu jedynie co do umów o charakterze obligacyjnym (art. 353¹ k.c.)⁷⁷, a więc czynności zobowiązujących. Podnosi się, że na przykład wykładnia przepisów prawa rzeczowego, uwzględniająca ich właściwość, tj. bezwzględny charakter praw podmiotowych, uzasadnia wniosek, iż ustawodawca ustala *numerus clausus* praw rzeczowych, a więc pośrednio wyłącza możliwość dokonywania takich czynności kreujących, zmieniających, przenoszących czy też wygaszających prawa rzeczowe, które nie są wprost przewidziane ustawą, co dotyczy również praw bezwzględnych w ogólności⁷⁸. Powstaje zatem pytanie, czy istnieje zasada *numerus clausus* czynności rozporządzających *in genere*, tj. czy z góry wykluczone jest dokonanie takiego typu rozporządzenia, które nie byłoby przewidziane przez ustawodawcę *expressis verbis* w stosunku do konkretnego prawa podmiotowego. Wskazuje się, że: „Prawo polskie

⁷³ Z. Radwański, A. Olejniczak, J. Grykiel (w:) *System...*, *op. cit.*, s. 252–253.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ *Ibidem*, s. 250; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 322. Zob. też S. Sołtyński: *Czynności rozporządzające. Przyczynek do analizy podstawowych pojęć cywilistycznych* (w:) *Rozprawy z prawa cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Witolda Czachórskiego*, pod red. J. Błęszyńskiego, J. Rajskego, Warszawa 1985, s. 303–304.

⁷⁶ Z. Radwański, A. Olejniczak, J. Grykiel (w:) *System...*, *op. cit.*, s. 250; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 322.

⁷⁷ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 410–411. Wątpliwości co do niemożliwości swobodnego kształtowania jednostronnych czynności rozporządzających wyraził M. Niedosiał: *Swoboda czynności prawnych*, Bielsko-Biała 2004, s. 88–89.

⁷⁸ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 410–411.

w całym szeregu szczególnie określonych przypadków konstruuje odrębne czynności rozporządzające. Odnoszą się one nie tylko do praw rzeczowych (np. porzucenie rzeczy ruchomej, art. 180 k.c.; zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego, art. 246 k.c.), ale także do wierzytelności (umowa zwolnienia z długu, art. 508 k.c.), a nawet do oznaczonego zbioru różnych praw (odrzućcie spadku, art. 1012 k.c.)⁷⁹.

Podsumowując, o ile zatem co do czynności prawnych jednostronnych, które prowadziłyby do zmiany lub zgaśnięcia stosunku prawnego, nie sposób definitywnie przesądzić o ich zamkniętym katalogu, o tyle — w stosunku do czynności prawnych rozporządzających — nie wydaje się, ażeby utrzymywanie tożsamego stanowiska byłoby uprawnione. Należy zatem ostrożnie podchodzić do kwestii swobody rozporządzania prawem podmiotowym w sytuacjach, w których szczególny przepis prawny nie przewiduje konkretnego sposobu rozporządzenia, a jednocześnie definicja danego prawa podmiotowego obejmuje wyłączną możliwość ogólnego rozporządzania nim. Właściwe pytanie zatem — w stosunku do derelikcji — brzmiałoby: gdyby w kodeksie cywilnym nie było przepisu art. 180, to czy możliwość rozporządzenia rzeczą ruchomą w sposób przewidziany w tym przepisie i tak by istniała ze względu na ogólnosystemowe założenie. Nie wydaje się jednak, aby na tak postawione pytanie można by było odpowiedzieć bez przeprowadzenia bardziej pogłębionej analizy, wymagającej odrębnego opracowania. Zasygnalizowana wyżej problematyka dotycząca prawa rzeczowego wydaje się wystarczająca do dalszych wywodów, mających za przedmiot bezpośrednio prawo autorskie.

6. UWAGI DOTYCZĄCE PRAWA AUTORSKIEGO

6.1. UWAGI WPROWADZAJĄCE

Zważywszy na rozważania poczynione wyżej, należy stwierdzić, że — zastanawiając się nad przedmiotowym zagadnieniem już konkretnie w obrębie prawa autorskiego — można poddać analizie następujące (potencjalne) konstrukcje: „porzucenie” utworu, co jest bardziej kontrowersyjne, lub zrzeczenie się praw autorskich (osobistych — pkt 6.2, majątkowych — pkt 6.3).

Otóż wydaje się, że o „porzuceniu”, tj. wyzbyciu się posiadania, w przypadku dóbr niematerialnych nie może być mowy, gdyż *de lege lata* posiadaczem — w myśl art. 336 k.c. — jest ten, kto rzeczą faktycznie włada bądź jak właściciel (posiadacz samoistny), bądź jak użytkownik, zastawnik, najemca, dzierżawca lub inna osoba mająca prawo, z którym łączy się określone władztwo nad cudzą rzeczą (posiadacz zależny). Natomiast „dobrem niematerialnym jest dobro różne od rzeczy, nad którym

⁷⁹ Z. Radwański, A. Olejniczak, J. Grykiel (w:) *System..., op. cit.*, s. 264.

»władztwo« przybiera całkiem inną postać niżli władztwo nad rzeczą, to i jego »posiadanie« jest czymś pojęciowo odmiennym niżli posiadanie rzeczy»⁸⁰. Nie ulega natomiast wątpliwości, że przedmiotem prawa własności, jak też przedmiotem posiadania może być nośnik fizyczny (*corpus mechanicum*), w którym dobro niematerialne jest ucieleśnione. Rzeczą oczywiście jest to, że utrata władztwa nad przedmiotem materialnym ucieleśniającym w sobie utwór nie prowadzi w żadnym wypadku do utraty praw autorskich do tego utworu.

W piśmiennictwie wskazuje się również, że nie jest możliwe porzucenie praw⁸¹, bowiem ustawodawca dopuszcza jedynie zrzeczenie się niektórych praw w drodze jednostronnej czynności prawnej (art. 246 k.c.) albo odrzucenia (art. 973, 1012 k.c.) czy też przez zawarcie umowy (art. 508 k.c.). Zatem „porzucenie” powinno dotyczyć przedmiotu prawa podmiotowego, którym w wypadku własności jest rzecz (art. 45 k.c.), natomiast w wypadku prawa autorskiego — utwór (art. 1 ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁸²). Jak już wyżej wskazano, nie sposób raczej wyobrazić sobie porzucenia utworu. Taki sam wniosek — tym razem uzasadniony wypowiedzią normatywną — dotyczy dóbr niematerialnych będących przedmiotami praw własności przemysłowej, gdyż w ich przypadku przewidziano wprost konstrukcję zrzeczenia się prawa, nie zaś porzucenia poszczególnego dobra⁸³.

6.2. DOPUSZCZALNOŚĆ ZRZECZENIA SIĘ PRAW AUTORSKICH OSOBISTYCH

Przed bardziej szczegółowym przedstawieniem zagadnienia dopuszczalności zrzeczenia się praw autorskich osobistych należy pokrótce zasygnalizować, że zakres propozycji w piśmiennictwie w tym względzie obejmuje: a) stanowisko, że prawo przedmiotowe w ogóle nie przesądza o dopuszczalności zrzeczenia się autorskich praw osobistych (J. Barta, R. Markiewicz); b) stanowisko, że zrzeczenie się autorskich praw osobistych nie jest dopuszczalne ze względu na ustawowo przewidzianą niezmiennność i nienaruszalność więzi twórcy z utworem w art. 16 pr. aut. (A. Niewęglowski⁸⁴, K. Bojańczyk⁸⁵, A. Michalak⁸⁶); c) stanowisko niewypowiadające się

⁸⁰ A. Kopff: *Prawo cywilne...*, *op. cit.*, s. 31.

⁸¹ P. Księżak (w.): *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 180, nb 21.

⁸² Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 24); dalej: pr. aut.

⁸³ Zob. art. 90 ust. 1 pkt 2, art. 168 ust. 1 pkt 2, art. 192 ust. 5 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. — Prawo własności przemysłowej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1170); dalej: p.w.p.

⁸⁴ A. Niewęglowski (w.): *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 16, pkt 5.

⁸⁵ K. Bojańczyk (w.): *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, pod red. W. Machały, R.M. Sarbińskiego, Warszawa 2019, art. 16, pkt 6.

⁸⁶ A. Michalak (w.): *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, pod red. A. Michalaka, Warszawa 2019, art. 16, nb 13.

bezpośrednio co do zrzekalności praw osobistych (S. Stanisławska-Kloc⁸⁷, E. Ferenc-Szydełko⁸⁸, M. Jankowska⁸⁹).

Ze względu na wyraźną wypowiedź ustawodawcy nie ulega wątpliwości, że więź twórcy z utworem, chroniona tzw. autorskimi prawami osobistymi, jest nieograniczona w czasie, jak również nie podlega zrzeczeniu się lub zbyciu⁹⁰ (art. 16 pr. aut.). Ponadto art. 16 pr. aut. *in principio* nie wyklucza jednocześnie, że ustawy szczególne mogą stanowić inaczej, co prowadzi do podniesienia zasadnego pytania: o czym zatem mogą stanowić inaczej ustawy szczególne? Czy o możliwości zrzeczenia się tej więzi lub jej części? A jeśli nawet sama więź nie podlega zrzeczeniu się, to czy jednak można się zrzec autorskich praw osobistych, które ją chronią?

W piśmiennictwie słusznie podnosi się, że literalna wykładnia art. 16 pr. aut. może stanowić podstawę poglądu, iż tak naprawdę autorskie prawa osobiste wcale nie podlegają zakazowi zrzekania się ich⁹¹. J. Barta i R. Markiewicz podnoszą, że: „Przepis ten zawiera bowiem jedynie stwierdzenie, że nie podlega zrzeczeniu lub zbyciu więź twórcy z utworem. Nie przesądza więc możliwości zrzekalności lub zbywalności poszczególnych praw chroniących tę więź”⁹². Nie wydaje się jednak, iżby podczas analizy danego zagadnienia poprzestać można li tylko na wykładni językowej. Podążając jednak za „suchą” literą, jeśli uznać więź twórcy z utworem za dobro osobiste, odrębne od pojęcia autorskich praw osobistych, to można sądzić, że powyższe sformułowanie przepisu pozostaje co najmniej w zgodzie z utrwaloną wykładnią przepisów art. 23 i 24 k.c. (dotyczących dóbr osobistych) odczytywanych w świetle przyrodzonego i niezbywalnego charakteru godności człowieka, o której stanowi art. 30 Konstytucji RP⁹³ i która jest źródłem wszelkich praw i wolności⁹⁴. Skutkiem tego jest niedopuszczalność wyzbycia się przez człowieka tych dóbr.

Wychodząc z założenia o odrębności autorskich dóbr osobistych a autorskich praw osobistych, nie sposób nie zauważyć, że powiązanie niezbywalnych dóbr autorskich z chroniącymi ich autorskimi prawami osobistymi *per se* nie przesądza o zakazie zrzeczenia się praw podmiotowych służących ochronie tych dóbr osobistych⁹⁵. Słuszne jest spostrzeżenie, że to powiązanie nie stanowi także wystarczającej podsta-

⁸⁷ S. Stanisławska-Kloc (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, pod red. D. Flisaka, Warszawa 2015, art. 16, pkt 17 i 18.

⁸⁸ E. Ferenc-Szydełko (w:) *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, wyd. 4, pod red. E. Ferenc-Szydełko, Warszawa 2021, art. 16 nb 1 — choć autorka ta w nb 9 wyraźnie wypowiada się co do niezrzekalności autorskiego prawa osobistego do oznaczenia utworu skrywającego osobę twórcy.

⁸⁹ M. Jankowska (w:) *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, pod red. P. Ślęzaka, Warszawa 2017, art. 16 nb 1–3.

⁹⁰ Por. M. Wyrwiński (w:) *Ustawy autorskie. Komentarze*, t. I, pod red. R. Markiewicza, Warszawa 2021, art. 16, pkt 5 *in medio* oraz pkt 7, 26–29.

⁹¹ *Ibidem*, art. 16, pkt 26 *in medio*.

⁹² J. Barta, R. Markiewicz: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 132.

⁹³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm. i sprost.).

⁹⁴ Zob. szerzej M. Zubik: *Prawo konstytucyjne współczesnej Polski*, Warszawa 2022, s. 92, 97–98, oraz L. Garlicki: *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2021, s. 107–110.

⁹⁵ Tak trafnie M. Wyrwiński (w:) *Ustawy autorskie...*, *op. cit.*, art. 16, pkt 28 *in principio*.

wy do wniosku odmiennego, *ergo* o dopuszczalności zrzeczenia się autorskich praw osobistych⁹⁶. Problem zatem winien być rozpatrywany pod kątem holistycznego spojrzenia na sens normatywny wyłączenia zrzeczenia się więzi twórcy z utworem, jaki ów wywiera na autorskie prawa podmiotowe. W piśmiennictwie wskazuje się, że istnieją dwie podstawowe możliwości interpretacyjne w danym zakresie⁹⁷.

Założeniem pierwszego podejścia — jak wskazuje M. Wyrwiński — jest chęć ustawodawcy do zachowania istnienia więzi twórcy z utworem w niezmiennym, niejako nienaruszonym zakresie. Konsekwentnie zatem z samego zakazu zrzeczenia się tej więzi wyprowadza się niemożliwość dokonania jakiegokolwiek czynności „uszczuplającej” tę więź. Wnioskuje się więc, że „skoro autorskie prawa osobiste służą ochronie więzi w zakresie niezmiennym, to również należałoby uznać za niedopuszczalne wyzbycie się autorskich praw osobistych przez ich zbycie lub zrzeczenie się, które powodowałoby, że jakkolwiek element więzi pozostawałby poza ochroną”⁹⁸. Wskazuje się bowiem, że gdyby autorskie prawa osobiste nie zapewniały ochrony autorskim dobrom osobistym, tj. jakieś elementy „wymykałyby się” spod tych praw podmiotowych, to prowadziłoby to do pozorności ochrony samej więzi, którą ma zapewniać art. 16 pr. aut. W interpretacji danego przepisu właściwym zatem — jak się wydaje — podejściem jest stosowanie *argumenti a fortiori* (jeśli niezbywalnymi mają być autorskie dobra osobiste, to tym samym niezbywalnymi powinny być autorskie prawa osobiste, chroniące tę szczególnego rodzaju więź twórcy ze swoim utworem).

Założeniem drugiego podejścia jest przyrównanie niezbywalnej i niezrzekalnej więzi twórcy z utworem do dobra osobistego w rozumieniu art. 23 k.c. Implikacją powyższego stwierdzenia byłoby traktowanie autorskich dóbr osobistych jako pierwotnie przynależnych atrybutów osoby fizycznej, którymi nie można dysponować. Przykładem może być tu zdrowie, którym nie można w żaden sposób rozporządzić na rzecz innych podmiotów czy też wyzbyć się go w drodze innej czynności prawnej⁹⁹. Co prawda — jak wskazuje M. Wyrwiński — przyjęcie podobnego rozumienia „niezbywalności i niezrzekalności” więzi twórcy z utworem prowadzić może do wniosku, że autorskie prawa osobiste w ogóle nie są objęte hipotezą zakazu z art. 16 pr. aut.¹⁰⁰

Sam M. Wyrwiński opowiada się za pośrednim rozstrzygnięciem interpretacyjnym, uznając, że więź twórcy z utworem jako dobro osobiste w ogóle nie podlega eliminacji, gdyż „nikt, w tym również twórca, nie może doprowadzić do unicestwienia tej więzi, ponieważ ma ona charakter idealny, normatywnie określony”¹⁰¹. Wska-

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ *Ibidem*, pkt 28 *in medio*.

⁹⁸ *Ibidem*.

⁹⁹ Jedynym (niezbyt pociesającym) potencjalnym „rozwiązaniem” wydaje się opcja wyzbycia się dobra osobistego w postaci zdrowia w drodze pozbawienia siebie życia. Jednakże ze względów oczywistych dany przykład nie jest właściwy dla rozważań akademickich w tej kwestii.

¹⁰⁰ M. Wyrwiński (w:) *Ustawy autorskie...*, *op. cit.*, art. 16, pkt 28 *in medio*.

¹⁰¹ *Ibidem*.

zuje też, że żadne zdarzenia *ex definitione* nie mogą doprowadzić do utraty więzi twórcy z utworem, ponieważ stanowiłyby tylko naruszenie tej więzi, „podobnie jak każde naruszenie dowolnego dobra osobistego nie prowadzi do utraty tego dobra przez podmiot uprawniony”. Podnosi się jednocześnie, że zupełnie nieuprawniony jest wniosek, jakoby to art. 16 pr. aut. chronił omawianą więź właśnie o niezmiennym zakresie, bowiem sama ustawa autorska zawiera w sobie przepisy dopuszczające ingerencję w autorskie prawa osobiste, niejako „sanując” bezprawność takich działań naruszających. Przykładowo, wskazać można art. 49 ust. 2 pr. aut., który dopuszcza ingerencję, a więc naruszenie niezmiennego zakresu więzi twórcy z utworem, w jedno z podstawowych autorskich praw osobistych — prawo do integralności utworu¹⁰². Konsekwencją powyższego stwierdzenia jest uznanie, że „istnieje taki zakres autorskich praw osobistych, który nie jest konieczny do ochrony więzi twórcy z utworem”¹⁰³. Wyrwiński wnioskuje: „zatem albo jest tak, że więź istnieje w tym zakresie bez potrzeby jej ochrony, albo też w takim zakresie możliwe jest i prawnie dopuszczalne ograniczenie zakresu samej więzi twórcy z utworem bez uszczerbku dla jej trwałości”¹⁰⁴. W takim wypadku „więź twórcy z utworem nie jest chroniona w całym zakresie z taką samą intensywnością”. Autor — powołując się na doktrynę niemiecką¹⁰⁵ oraz art. 6bis konwencji berneńskiej — sprowadza następnie rozważania ku zagadnieniu absolutnej ochrony, której podlegałby zakres więzi stanowiący jej „istotę”, „jądro”, co uniemożliwiałoby jakąkolwiek ingerencję w tę więź. Ostatecznie jednak wskazuje, że na gruncie prawa polskiego w obowiązującym stanie prawnym problematyczne jednak jest uzasadnienie dopuszczalności zrzeczenia się autorskich praw osobistych, nawet jeśli miały to być taki zakres zrzeczenia, który nie prowadzi do zniweczenia więzi twórcy z utworem¹⁰⁶.

W pełni akceptując powyższe stanowisko, należy stwierdzić, że trudno przyjąć, iż *de lege lata* dopuszczalne jest zrzeczenie się autorskich praw osobistych, gdyż prowadziłoby to (najczęściej) do „uszczerbienia” więzi twórcy z utworem. Jak wskazuje M. Wyrwiński, aktualny stan badań nad prawem polskim nie pozwala na potwierdzenie dopuszczalności tego rodzaju czynności¹⁰⁷. Natomiast odrębną kwestią są postanowienia kontraktowe umożliwiające zrzeczenie się wykonywania autorskich praw osobistych¹⁰⁸.

¹⁰² Granice tego rodzaju ingerencji, polegającej na naruszeniu prawa do integralności utworu, stanowią — w myśl art. 49 ust. 2 pr. aut. — (a) oczywista konieczność zmian w utworze i (b) przypuszczenie, że twórca nie miałby słusznej podstawy sprzeciwić się tym zmianom.

¹⁰³ M. Wyrwiński (w:) *Ustawy autorskie...*, *op. cit.*, art. 16, pkt 28 *in fine*.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ M. Wyrwiński cytuje za A.-M. Niżankowską: *Prawo do integralności utworu*, Warszawa 2007, s. 294, przedstawiciela niemieckiej doktryny — M. Rehbindera: *Urheberrecht*, München 2002, s. 190.

¹⁰⁶ M. Wyrwiński (w:) *Ustawy autorskie...*, *op. cit.*, art. 16, pkt 29.

¹⁰⁷ *Ibidem*.

¹⁰⁸ *Ibidem*, pkt 83–99; zob. też J. Barta, R. Markiewicz: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 130–132, oraz szerzej — M. Wyrwiński: *Autorskie prawa osobiste w obrocie prawnym*, Warszawa 2019, s. 317–325 wraz z orzecnictwem i literaturą tam powołaną.

6.3. DOPUSZCZALNOŚĆ ZRZECZENIA SIĘ PRAW AUTORSKICH MAJĄTKOWYCH

Przed bardziej szczegółowym przedstawieniem zagadnienia dopuszczalności zrzeczenia się praw autorskich majątkowych należy pokrótce zasygnalizować, że zakres propozycji w piśmiennictwie w tym względzie obejmuje: a) stanowisko, że zrzeczenie się autorskich praw majątkowych nie jest dopuszczalne ze względu na brak chociażby minimalnych ustawowych wskazań w tym względzie (A. Niewęglowski¹⁰⁹, B. Giesen¹¹⁰, M. Poźniak-Niedzielska¹¹¹, ze starszej doktryny — S. Grzybowski¹¹²); b) stanowisko niewypowiadające się bezpośrednio co do zrzekalności praw majątkowych (Z. Okoń¹¹³, E. Ferenc-Szydelko¹¹⁴, K. Gliściński¹¹⁵, W. Machała¹¹⁶, K. Klafkowska-Waśniowska¹¹⁷); c) stanowisko dopuszczające zrzeczenie się autorskich praw majątkowych (I. Matusiak¹¹⁸, G. Pacek¹¹⁹, J. Szczotka¹²⁰, ze starszej doktryny — F. Zoll (ur. 1865 r.)¹²¹).

Po pierwsze, należy wskazać, że w komentarzach do prawa autorskiego tylko incydentalnie (jeśli w ogóle) jest podejmowane zagadnienie zrzeczenia się autorskich praw majątkowych. Tak, najbardziej rozwinięte rozważania przedstawił A. Niewęglowski¹²², którego poglądom należy się przyjrzeć bliżej w następnej części opracowania.

¹⁰⁹ A. Niewęglowski (w:) *Prawo...*, *op. cit.*, art. 17, pkt 5.

¹¹⁰ B. Giesen: *Umowa licencyjna...*, *op. cit.*, s. 304.

¹¹¹ M. Poźniak-Niedzielska, A. Niewęglowski: *Dzieła osierocone — nowe wyzwania dla polskiego prawa autorskiego*, ZNUJ, PPWI 2013, z. 122, s. 8.

¹¹² S. Grzybowski (w:) S. Grzybowski, A. Kopff, J. Serda: *Zagadnienia prawa autorskiego*, Warszawa 1973, s. 104–105.

¹¹³ Z. Okoń (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, pod red. D. Flisaka, Warszawa 2015, art. 17, pkt 1–6 i 11–12.

¹¹⁴ E. Ferenc-Szydelko (w:) *Ustawa...*, *op. cit.*, art. 17, nb 1–6 — choć autorka ta w nb 9 wyraźnie wypowiada się co do niezrzekalności autorskiego prawa osobistego do oznaczenia utworu skrywającego osobę twórcy.

¹¹⁵ K. Gliściński (w:) *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, pod red. A. Michalaka, Warszawa 2019, art. 17, nb 1–10.

¹¹⁶ W. Machała (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, pod red. W. Machały, R.M. Sarbińskiego, Warszawa 2019, art. 17 — gdzie ani razu nie pada wyrażenie „zrzeczenie się” w jakiegokolwiek iteracji.

¹¹⁷ K. Klafkowska-Waśniowska (w:) *Ustawy autorskie. Komentarze*, t. I, pod red. R. Markiewicza, Warszawa 2021, art. 17 — autorka wspomina jedynie o zasadach zrzekalności prawa do wynagrodzenia, przewidzianych w art. 18 pr. aut. (pkt 28) oraz o przewidzianym w prawie unijnym niezrzekalnym prawie do słusznego (godziwego) wynagrodzenia (*equitable remuneration*) w przypadku przeniesienia prawa do najmu egzemplarza utworu audiowizualnego (pkt 25).

¹¹⁸ I. Matusiak (w:) *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, pod red. P. Ślęzaka, Warszawa 2017, art. 17, nb 1.

¹¹⁹ G. Pacek: *Prawo autorskie a „nielegalna” sztuka — opis problemów z perspektywy graffiti* (w:) *Qui bene dubitat, bene sciet. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Ewie Nowińskiej*, pod red. J. Barty, J. Chwalby, R. Markiewicza, P. Wasilewskiego, Warszawa 2018, s. 517.

¹²⁰ J. Szczotka (w:) M. Poźniak-Niedzielska, J. Szczotka: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 77–78.

¹²¹ F. Zoll: *Polska ustawa o prawie autorskim i Konwencja berneńska*, Warszawa–Kraków–Lwów–Poznań 1926, s. 50.

¹²² A. Niewęglowski (w:) *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 17, pkt 5 *in extenso*.

Po drugie, przyjmuje się zasadniczo — choć nie bez krytycznych zastrzeżeń¹²³ — że art. 17 pr. aut. odwołuje się do własnościowego modelu majątkowych praw autorskich, ponieważ ich „treść definiowana jest nie przez wyczerpujące wyliczenie składających się na nią uprawnień, ale w sposób otwarty, podobny do prawa własności, będącego modelowym przykładem bezwzględного prawa podmiotowego o najszerszym możliwym zakresie”¹²⁴. Wskazuje się, że „model własnościowy polega na domniemaniu, iż prawo przysługujące twórcy obejmuje każdy sposób korzystania z utworu, który nie został w wyraźny sposób wyłączony z jego treści, rozporządzania tym prawem i pobieranie z tego tytułu wynagrodzenia”¹²⁵. Stąd też *prima facie* można doszukiwać się możliwości „wykreowania” uprawnienia do zrzeczenia się autorskich praw majątkowych, uzasadniając to swobodą rozporządzania wywodzącej się z własnościowego modelu. Wszak zgodzić się należy z tezą — co prawda odnoszącą się do przepisów o zrzeczeniu się praw własności przemysłowej — że: „Możliwość zrzeczenia się praw wyłącznych przez uprawnionego z prawa wyłącznego jest następstwem rozporządzalności tych praw. Uprawniony może zatem mocą własnych czynności doprowadzić do unicestwienia przysługującego mu prawa”¹²⁶. Możliwość zrzeczenia się prawa podmiotowego stanowi wręcz jego immanentną cechę, jeśli jednak porządek prawny, z rozmaitych powodów, nie wprowadza odmiennej reguły¹²⁷.

Oczywiście, zwraca się jednocześnie uwagę na to, że własnościowy model autorskich praw majątkowych przysparza najrozmaitszych kłopotów¹²⁸.

¹²³ Por. M. Czajkowska-Dąbrowska: *Pola eksploatacji utworów, czyli o dezintegracji pojęcia* (w:) *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, pod red. A. Matlaka, S. Stanisławskiej-Kloc, Warszawa 2013, s. 165–184; J. Barta, R. Markiewicz: *Prawo..., op. cit.*, s. 151–153; W. Machała (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, pod red. R.M. Sarbińskiego, Warszawa 2019, art. 17, pkt 2 *in fine*. Własnościowy model poddały gruntownej krytyce B. Giesen: *Własnościowy model prawa autorskiego — analiza koncepcji przyjętej w prawie polskim*, *Ruch Prawniczy, Ekologiczny i Socjologiczny* 2015, z. 3, s. 61–74, i M. Czajkowska-Dąbrowska, *Pola eksploatacji..., op. cit.*, s. 168–169; M. Czajkowska-Dąbrowska: *Treść (elementy „struktury”) prawa autorskiego a treść prawa własności* (w:) *Z zagadnień współczesnego prawa cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tomasza Dybowskiego*, pod red. J. Błęszyńskiego, J. Rajskego, M. Safjana, E. Skowrońskiej, *Studia Iuridica* 1994, t. XXI, s. 280–281; M. Czajkowska-Dąbrowska: *Własność czy własności (intelektualne)?* (w:) *Współczesne problemy prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Marii Poźniak-Niedzielskiej*, pod red. A. Kidyby, R. Skubisza, Kraków 2007, s. 45–65; natomiast czołową prominentką własnościowego modelu była śp. E. Traple (w:) *System prawa prywatnego*, t. 13, *Prawo autorskie*, pod red. J. Barty, Warszawa 2017, s. 144–157.

¹²⁴ Z. Okoń (w:) *Prawo..., op. cit.*, art. 17, pkt 2; zob. też I. Matusiak (w:) *Ustawa..., op. cit.*, art. 17, nb 10 i 16 *in fine*; K. Kłafkowska-Waśniowska (w:) *Komentarz..., op. cit.*, art. 17, pkt 9–13; zob. też wnikliwą analizę T. Targosza: *Konstrukcja autorskich praw majątkowych, czyli o odkrywaniu na nowo Ameryki* (w:) *Opus auctorem laudat. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Monice Czajkowskiej-Dąbrowskiej*, pod red. K. Szczepanowskiej-Kozłowskiej, I. Matusiak, Ł. Żelechowskiego, Warszawa 2019, s. 330–373.

¹²⁵ E. Traple (w:) *System..., op. cit.*, s. 150–152; tak też Z. Okoń (w:) *Prawo..., op. cit.*, art. 17, pkt 2 *in medio*; I. Matusiak (w:) *Ustawa..., op. cit.*, art. 17, nb 12 i 14; K. Kłafkowska-Waśniowska (w:) *Ustawy autorskie..., op. cit.*, art. 17, pkt 14, gdzie mowa o syntetycznym sposobie określenia treści autorskich praw majątkowych.

¹²⁶ K. Szczepanowska-Kozłowska (w:) E. Nowińska, U. Promińska, E. Szczepanowska-Kozłowska: *Prawa własności przemysłowej. Przedmiot, treść i naruszenie*, Warszawa 2021, s. 332.

¹²⁷ B. Giesen: *Umowa licencyjna..., op. cit.*, s. 304.

¹²⁸ Z. Okoń (w:) *Prawo..., op. cit.*, art. 17, pkt 3–4, oraz W. Machała (w:) *Prawo..., op. cit.*, pkt 2–3 i literatura tam powołana.

W związku z powyższym niektórzy autorzy stoją na stanowisku, że „prawo autora [autorskie prawa majątkowe] ma charakter zbywalny, podlega zrzeczeniu się i dziedziczeniu oraz w związku z tym regułą jest, iż sfera zabezpieczonej prawnie swobody dysponowania utworem przez autora ma charakter monopolu i obejmuje wszelkie czynności, wyjątki zaś w postaci działań wyjętych spod autorskiej kompetencji (ograniczenia) powinny być dokładnie przez ustawodawcę określone”¹²⁹. I tak na przykład I. Matusiak uznaje, że można się zrzec autorskich praw majątkowych, z wyjątkiem sytuacji uregulowanych w art. 18 ust. 3 pr. aut., tj. przypadku, kiedy to ustawodawca wprost przesądza, że prawo do wynagrodzenia (określone w enumeratywnie wyliczonych przepisach) nie podlega zrzeczeniu się¹³⁰. Sięgając po (dość często zawodny) argument niededukcyjny, tj. *argumentum a contrario*, z wysłowienia art. 18 ust. 3 pr. aut. można wyprowadzić wnioszek, że jeśli ustawodawca punktowo przesądza o niemożliwości zrzeczenia się konkretnego uprawnienia, składającego się na autorskie prawa majątkowe, to automatycznie uznaje, że zasadą ogólną (domniemaną) jest możliwość zrzeczenia się praw autorskich majątkowych.

Inni z kolei wskazują, że „w obowiązującym polskim prawie autorskim nie ma odrębnej regulacji dotyczącej możliwości zrzeczenia się autorskich praw majątkowych przez twórcę”¹³¹, zaznaczając jednocześnie, iż zauważalna jest niejednorodność poglądów przedstawicieli doktryny w danej kwestii¹³². Niejako wbrew „wolności” uprawnionego zauważa się, że „braku regulacji prawa autorskiego w tym zakresie nie można jednak chyba postrzegać w kategoriach dorozumianego zezwolenia na zrzeczenie się majątkowych praw autorskich”¹³³. Stwierdza się ponadto, że nawet w braku podobnych unormowań w prawie autorskim nie sposób również uznać za właściwe odwoływanie się do przepisów prawa rzeczowego czy prawa własności przemysłowej¹³⁴ chociażby w drodze ostrożnej analogii. Podnosi się, że żaden przepis nie przyznaje uprawnionemu z praw autorskich wprost kompetencji do zrzeczenia się majątkowych praw autorskich, poprzestając jedynie na możliwości przeniesienia, udzielenia licencji lub obciążenia tych praw. Wskazuje się bowiem, że jeśli by przyjąć kontrfaktyczne założenie, to sytuacja podmiotu uprawnionego oraz charakter jego działań będą wysoce niejasne, gdyż nie jest oczywiste, ani w jakiej formie powinno zostać złożone oświadczenie woli o zrzeczeniu się majątkowych praw autorskich, ani czy zrzeczenie się nastąpi na wszystkich polach eksploatacji

¹²⁹ Tak J. Szczotka (w:) M. Poźniak-Niedzielska, J. Szczotka: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 77–78.

¹³⁰ I. Matusiak (w:) *Ustawa...*, art. 17, nb 17, zaś w dalszych rozważaniach w ogóle nie odwołuje się do kwestii rzekalności majątkowych praw autorskich (por. nb 27–31).

¹³¹ M. Poźniak-Niedzielska, A. Niewęglowski: *Dziela osierocone...*, *op. cit.*, s. 8, oraz A. Niewęglowski (w:) *Prawo...*, *op. cit.*, pkt 5 *in extenso*.

¹³² W okresie międzywojennym za możliwością zrzeczenia się autorskich praw majątkowych opowiadał się F. Zoll: *Polska...*, *op. cit.*, s. 50, natomiast krytykę danego podejścia zaprezentował S. Grzybowski (w:) S. Grzybowski, A. Kopff, J. Serda: *Zagadnienia...*, *op. cit.*, s. 104–105.

¹³³ M. Poźniak-Niedzielska, A. Niewęglowski: *Dziela osierocone...*, *op. cit.*, s. 8.

¹³⁴ Zob. art. 90 ust. 1 pkt 2, art. 168 ust. 1 pkt 2, art. 192 ust. 5 p.w.p.

czy tylko na znanych w chwili zrzeczenia się, ani czy konieczna jest zgoda osób, których zabezpieczenia rzeczowe są ustanowione na danych prawach, dla skutecznego zrzeczenia się ich¹³⁵. Z pewnością chodzi w tym wypadku o wartość, którą jest pewność prawa — uczestnicy obrotu prawnego powinni bowiem mieć możliwość ustalenia uprawnionego podmiotu z praw autorskich¹³⁶.

Po trzecie, zwraca się również uwagę na to, że prawo autorskie osadzone jest w modelu uniwersalnym wyłączności praw własności intelektualnej, gdyż może funkcjonować kilka praw wyłącznych do zbieżnych dóbr niematerialnych, które przysługują osobom niepozostającym we wspólności prawa — mówi się wówczas o tzw. twórczości równoległej oraz twórcach paralelnych¹³⁷. Wyciąga się stąd wniosek, że „dopuszczalność istnienia kilku praw nieobjętych wspólnością do takiego samego przedmiotu jest istotną różnicą, jaka istnieje pomiędzy prawem autorskim a prawem własności rzeczy, o którym stanowi przepis art. 140 k.c.”¹³⁸. Wskazuje się przy tym na ogólną pozorność podobieństwa praw autorskich do własności. Co prawda, należałoby stwierdzić — niezależnie od przyjętego systemu — że sytuacje takie (równoległej twórczości) są niezwykle rzadkie, co niejako niweluje powyższy zarzut dotyczący niewłaściwości przyrównywania prawa własności do praw autorskich majątkowych nawet w drodze ostrożnej analogii. Z drugiej zaś strony, niektórzy twierdzą, że różnice wcale nie są tak znaczne, wskazując: „Skoro bowiem można wyzbyć się każdej rzeczy ruchomej, choćby była to niespotkanie wartościowa biżuteria czy luksusowy samochód, to dlaczego inaczej miałoby być w przypadku praw autorskich?”¹³⁹.

Pomysł dotyczący zrzeczenia się praw autorskich nie sposób uznać za „nowinkę”, ponieważ już przedwojenna doktryna — w osobie twórcy pierwszej ustawy autorskiej z 1926 r.¹⁴⁰, Fryderyka Zolla — rozważała taką możliwość. Powołany autor aprobeował konstrukcję zrzeczenia się praw autorskich, stwierdzając, że „z prawa rozporządzania wynika także prawo zrzeczenia się, które, aby było skuteczne, musiałyby być ogłoszone publicznie, o ile przez zrzeczenie się prawa autorskiego utwór miałby się stać przedmiotem dobra publicznego”¹⁴¹. Takie zrzeczenie nie byłoby skuteczne, jeżeli wierzyciele twórcy lub jego prawnego następcy podnieśliby zarzut wynikający z roszczenia pauliańskiego. Co ciekawe, F. Zoll dopuszczał zrzeczenie się nie tylko autorskich praw majątkowych, lecz także praw osobistych¹⁴². Przykładowo, możliwość taka zachodziłaby w przypadku pierwotne-

¹³⁵ M. Poźniak-Niedzielska, A. Niewęglowski: *Dziela osierocone...*, *op. cit.*, s. 8.

¹³⁶ B. Giesen: *Umowa licencyjna...*, *op. cit.*, s. 304.

¹³⁷ A. Niewęglowski (w:) *Prawo...*, *op. cit.*, art. 17, pkt 3. Przecistawia się mu natomiast tzw. system ochrony partykularnej — zob. A. Kopff: *Przedmiot własności intelektualnej a konstrukcje prawne*, PiP 1978, z. 3, s. 36–38, 42.

¹³⁸ A. Niewęglowski (w:) *Prawo...*, *op. cit.*, art. 17, pkt 3 *in fine*.

¹³⁹ G. Pacek: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 517.

¹⁴⁰ Ustawa z dnia 29 marca 1926 r. o prawie autorskim (t.j. Dz. U. z 1935 r. Nr 36, poz. 260 ze zm.).

¹⁴¹ F. Zoll: *Polska ustawa...*, *op. cit.*, s. 50.

¹⁴² *Ibidem*, s. 59.

go powstania praw autorskich majątkowych i osobistych, gdy twórca świadczy pracę (wynajmuje się do pracy) na rzecz jakiegoś przedsiębiorcy¹⁴³.

Takie podejście do sprawy za „wątpliwe” uważał S. Grzybowski¹⁴⁴. Oparcie owych wątpliwości autor ten znajdował przede wszystkim w braku wyraźnej wypowiedzi normatywnej w danej kwestii, bowiem ani ustawa o prawie autorskim z 1926 r., ani ustawa o prawie autorskim z 1952 r.¹⁴⁵ nie zawierały żadnych przepisów pozwalających na zrzeczenie się praw autorskich. Zauważał natomiast, że poszczególne przepisy kodeksu cywilnego (art. 180, 181, 179, 1048, 1049 i art. 508) przewidywały konstrukcję zrzeczenia się praw podmiotowych, ale za każdym razem określały szczegółowe skutki prawne, które nie były identyczne dla każdej z powołanych instytucji¹⁴⁶. Tak samo sytuacja wyglądała z dobrami z zakresu praw własności przemysłowej. Skutek, aprobowany przez F. Zolla, w postaci „stania się utworu przedmiotem »dobra publicznego«” w przypadku zrzeczenia się praw autorskich, nie odpowiadał — zdaniem S. Grzybowskiego — żadnej z konsekwencji znanych kodeksowi cywilnemu. Konsekwentnie autor przyjął, że „[...] jedynie zupełna oczywistość dopuszczalności zrzeczenia się prawa autorskiego oraz sposobu i skutków tego zrzeczenia się mogłaby służyć jako wystarczające uzasadnienie poglądu reprezentowanego w tej sprawie przez F. Zolla”. O podobnego rodzaju oczywistości nie sposób jednak mówić w związku z brakiem podstaw do wywiedzenia jakiegokolwiek analogii między możliwością zrzeczenia się praw autorskich a przepisami kodeksu cywilnego, a także w związku z jaskrawą różnicą między przepisami prawa autorskiego i przepisami z zakresu praw własności przemysłowej¹⁴⁷.

Jak wspomniano wyżej, A. Niewęglowski stoi na stanowisku, że w aktualnym stanie prawnym nie ma możliwości zrzeczenia się autorskich praw majątkowych¹⁴⁸. Autor ten wskazuje, że fakt, iż uprawnionemu z autorskich praw majątkowych przyznano swobodę rozporządzania tymi prawami, wcale nie musi *per se* przesądzać o dopuszczalności zrzeczenia się tych praw. Zasadnie przyjmuje — odwołując się do bezpieczeństwa obrotu oraz interesu osób trzecich — że dla efektywnego posłu-

¹⁴³ Ów autorski pogląd F. Zolla wynikał z dyskusyjnego rozumienia przez niego zakresu nabycia praw w świetle art. 10 ustawy o prawie autorskim z 1926 r., na co swego czasu zwrócił uwagę S. Ritterman: *Komentarz do ustawy o prawie autorskim*, Kraków 1937, s. 73–74: „Przyjmowanie fikcji nabycia pierwotnego także praw osobistych przez przedsiębiorcę jest zd.m. konstrukcją za daleko idącą [...] trudno konstruować w drodze fikcji nabycie pierwotne pewnych praw przez osobę, którymby one nawet na zasadzie pochodnego nabycia (które przy prawach osobistych nie istnieje) przysługiwać nie mogły; nadto przyjęcie fikcji nabycia pierwotnego praw osobistych przez przedsiębiorcę doprowadza do odebrania tychże praw właściwym twórcom, którzy niejednokrotnie zechcą z nich zrobić słuszny użytek, choćby przeciw samemu przedsiębiorcy filmowemu, który np. przy ponownym nakręcaniu filmu pierwotne dzieło wypacza w sposób, ubliżający godności pracy twórczej, włożonej w dzieło. Ponadto powstanie praw osobistych dla pierwotnych nabywców prawa autorskiego, nie będących twórcami, mogłoby być sprzeczne z porządkiem publicznym; tak w szczególności, gdyby nabywcy, o których mowa, mieli możliwość prawną oznaczania nabytych przez siebie dzieł własnym nazwiskiem, przez co wprowadziliby w błąd klientelę”.

¹⁴⁴ S. Grzybowski (w:) S. Grzybowski, A. Kopff, J. Serda: *Zagadnienia...*, *op. cit.*, s. 104.

¹⁴⁵ Ustawa z dnia 10 lipca 1952 r. o prawie autorskim (Dz. U. Nr 34, poz. 234 ze zm.).

¹⁴⁶ S. Grzybowski (w:) S. Grzybowski, A. Kopff, J. Serda: *Zagadnienia...*, *op. cit.*, s. 105.

¹⁴⁷ *Ibidem*.

¹⁴⁸ A. Niewęglowski (w:) *Prawo...*, *op. cit.*, pkt 5 *in principio*.

giwania się prawami powinny istnieć pewne (choćby minimalne) ramy instytucjonalne, wyrażone w przepisach prawnych, które określałyby zarówno tryb dokonywania zrzeczenia się praw autorskich majątkowych, jak i skutki prawne takiego zdarzenia prawnie relewantnego. Podkreśla, że osoby trzecie powinny być świadome jednoznacznie określonej sytuacji przedmiotu, w stosunku do którego ktoś zrezygnował z monopolu prawnego¹⁴⁹. Gwoli przykładu, autor przywołuje przepisy prawne precyzyjnie normujące sytuację wyzbycia się konkretnych praw podmiotowych, mimo że wiadomo, iż ich treść obejmuje ogólne uprawnienie do rozporządzenia nimi: art. 180 k.c. (porzucenie rzeczy ruchomej), art. 902¹–902² k.c. (przekazanie nieruchomości), art. 246 k.c. (zrzeczenie się ograniczonych praw rzeczowych), art. 1048 k.c. (zrzeczenie się dziedziczenia) oraz — co dość istotne w kontekście praw na dobrach niematerialnych w ogólności — art. 90 ust. 1 pkt 2 p.w.p. (zrzeczenie się patentu). Wskazuje również, że możliwość wyzbycia się autorskich praw majątkowych kształtuje sferę interesów podmiotów, na rzecz których ustanowiono obciążenia na tych prawach (np. zastaw zwykły na prawach — art. 327 k.c., zastaw rejestrowy — art. 7 ust. 1 i 2 pkt 5 ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów¹⁵⁰, jak też mniej popularne¹⁵¹ użytkowanie praw — art. 265 k.c.). Ostatecznie stwierdza, że „nie ma zatem żadnego generalnego założenia, że każdego prawa majątkowego można się zrzec” oraz iż „musi istnieć ku temu wyraźna podstawa”¹⁵².

W braku jakiegokolwiek przepisu nie można zatem — zdaniem A. Niewęglowskiego — rozpatrywać oświadczenia woli uprawnionego, w którym zrzeka się publicznie swoich majątkowych praw autorskich, jako wyzbycia się tych praw. Należałoby według autora, w drodze wykładni stosownie do art. 65 § 1 k.c. pochytywać, że w takiej sytuacji będziemy mieli do czynienia z ofertą udzielenia niewyłącznej licencji *ad incertas personas*¹⁵³. Z kolei dorozumiane zawarcie umowy licencyjnej polegałoby na rozpoczęciu korzystania z utworu przez oblata. Nie prowadziłoby więc do wygaśnięcia praw autorskich, co jednakże nie wyklucza możliwości doprowadzenia do uzyskania statusu utworu osieroconego (por. art. 35⁵ pr. aut.). Zatem pozycja podmiotu praw autorskich ma dość ograniczone możliwości w zakresie doprowadzenia do ustania przysługującej mu wyłączności¹⁵⁴. Niebezdiskusyjnie A. Niewęglowski wskazuje, że nie można zupełnie wykluczyć takiej możliwości, poprzez zezwolenie na inkorporację utworu do dokumentu lub mate-

¹⁴⁹ *Ibidem*.

¹⁵⁰ T.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2017

¹⁵¹ W stosunku do prawa ochronnego na znak towarowy (który może być również przedmiotem ochrony autorskoprawnej) zob. m.in. Ł. Żelechowski: *Zastaw i użytkowanie na prawie ochronnym na znak towarowy* (w:) *Znaki towarowe i ich ochrona*, pod red. R. Skubisza, Warszawa 2019, s. 365–391.

¹⁵² A. Niewęglowski (w:) *Prawo...*, *op. cit.*, pkt 5 *in medio*.

¹⁵³ *Ibidem*. Tak też B. Giesen: *Umowa licencyjna...*, *op. cit.*, s. 304, która wskazuje, że w takim wypadku (nieodpłatnej umowy licencji niewyłącznej skierowanej do ogółu) można co najwyżej mówić o zrzeczeniu się wykonywania pewnych uprawnień autorskich, co też stanowi stwierdzenie budzące wątpliwości.

¹⁵⁴ A. Niewęglowski (w:) *Prawo...*, *op. cit.*, pkt 5 *in fine*; B. Giesen: *Umowa licencyjna...*, *op. cit.*, s. 304.

riału urzędowego, co w związku z art. 4 pr. aut. doprowadziłoby do „wyjęcia” danego przedmiotu spod ochrony autorskoprawnej¹⁵⁵; czy też poprzez zniszczenie *corpus mechanicum* utworu, gdy jego związek z samym przedmiotem materialnym jest szczególnie silny¹⁵⁶.

W tym miejscu warta krótkiego odnotowania jest konstrukcja, którą przewiduje tzw. licencja *Creative Commons „Zero” 1.0 Universal (CC0)*¹⁵⁷. W literaturze już wskazywano, że na gruncie polskiego systemu ochrony autorskoprawnej bezskuteczne jest oświadczenie o przekazaniu utworu do domeny publicznej przewidziane w CC0, zarówno w części dotyczącej zrzeczenia się praw (pkt 2 CC0), jak i treści awaryjnej licencji publicznej (pkt 3 CC0), odpowiednio — w całości lub w części¹⁵⁸. Ogólnie rzecz biorąc, w kontekście dopuszczalności zrzeczenia się praw autorskich, istnienie otwartych licencji *Creative Commons* (CC BY, CC BY-SA)¹⁵⁹ podważa celowość uznania tej ostatniej konstrukcji, gdyż mechanizmy licencji otwartych mogą, na pierwszy rzut oka, w wystarczającym stopniu zaspokoić chęci twórców do udostępnienia ich utworów jak najszerszemu gronu odbiorców, w tym też do korzystania z nich.

Biorąc powyższe pod uwagę, należy stwierdzić, że przesądzenie o możliwości zrzeczenia się majątkowych praw autorskich w obowiązującym stanie prawnym jest niezmiernie trudne. Wydaje się, że nie ma dostatecznie przekonujących argumentów, które by dopuszczały taką możliwość. Przede wszystkim trudności wiążą się z brakiem podstaw normatywnych zrzeczenia się praw autorskich, tym bardziej że nie do końca jasny wydaje się model ochrony autorskoprawnej przyjęty przez polskiego prawodawcę. Zgodzić się należy w tej kwestii z K. Klafkowską-Waśniowską, która wskazuje, że „polski ustawodawca nie zrealizował w pełni żadnego ze wspomnianych modeli [własnościowego lub modelu monopolu] ani nie posługiwał się konsekwentnie określoną metodą legislacyjną”¹⁶⁰. Nie jest więc jasne, czy można

¹⁵⁵ Pogląd ten należy uznać za dyskusyjny — zob. np. A. Nowicka (w:) *Ustawy autorskie. Komentarze*, t. I, pod red. R. Markiewicza, Warszawa 2021, art. 4, pkt 8, 29; G. Pacek (w:) *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, pod red. A. Michalaka, Warszawa 2019, art. 4, nb 9–11; Ł. Żelechowski: *Wyłączenie autorskoprawnej ochrony opisów patentowych i ochronnych na tle zagadnienia kumulacji praw własności intelektualnej*, ZNUJ, PPWI 2022, z. 4, s. 7–8.

¹⁵⁶ *Exempli gratia*, zniszczenie rzeźby ucieleśniającej w sobie utwór plastyczny prowadziłoby raczej do „zniknięcia” przedmiotu praw autorskich majątkowych. Jak wskazuje M. Poźniak-Niedzielska (w:) *System prawa prywatnego*, t. 13, *Prawo autorskie*, pod red. J. Barty, Warszawa 2017, s. 24: „Prawo autorskie wygasłoby jedynie w razie utraty wszelkich przedmiotów fizycznych, inkorporujących utwór i gdyby została zatarta wszelka pamięć o nim tak, że rekonstrukcja dzieła nie byłaby już możliwa”.

¹⁵⁷ Jej tekst dostępny jest na stronie <https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/> (dostęp: 22 listopada 2024 r.).

¹⁵⁸ Szerzej zob. K. Brzózka: *Problematyka prawna przekazania utworu do domeny publicznej i zrzeczenia się praw autorskich w oświadczeniu Creative Commons „0”*, *Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Warszawskiego* 2019, nr 1, s. 36–54.

¹⁵⁹ Szerzej zob. m.in. W. Machała: *Wybrane cywilnoprawne aspekty licencji „creative commons”*, *Monitor Prawniczy* 2009, nr 8, s. 422–425; Ł. Syrek-Gerstenkorn: *Nawiązanie stosunku licencji Creative Commons w prawie polskim*, ZNUJ, PPWI 2018, z. 1, s. 21–55.

¹⁶⁰ K. Klafkowska-Waśniowska (w:) *Ustawy autorskie...*, *op. cit.*, art. 17, pkt 13.

domniemywać szczególne uprawnienie do zrzeczenia się majątkowych praw autorskich z ogólnego uprawnienia do rozporządzenia utworem na wszystkich polach eksploatacji (art. 17 *in fine* pr. aut.). Klafkowska-Waśniowska słusznie podnosi, że „w art. 17 pr. aut. niejako podwójnie ograniczono zakres autorskich praw majątkowych, wskazując na granice określone w ustawie i dodatkowo na pojęcie pola eksploatacji”¹⁶¹.

Podążając natomiast za argumentami S. Grzybowskiego i A. Niewęgłowskiego, jak też B. Giesen¹⁶², wskazać wypada na niemożliwość stosowania przepisów kodeksu cywilnego czy prawa własności przemysłowej chociażby *per analogiam*, ze względu na nieidentyczność skutków przewidzianych w tych przepisach, a także na różnicę w sposobie ich osiągnięcia.

7. PODSUMOWANIE

Niezwykle istotna jest dyskusja na temat podstawowych dla systemu prawnego pojęć i konstrukcji prawa prywatnego, które nie zawsze znajdują rację bytu w poszczególnych działach prawa cywilnego. Ponadto, refleksja nad ogólnymi konstrukcjami prawa cywilnego może wspomóc ogólnoteoretyczne czy nawet filozoficznoprawne rozważania na temat zasadności „ubrania” nowych sytuacji faktycznych w szaty normatywne (transformacja). W świetle przytoczonych wyżej spostrzeżeń należy dojść do wniosku, który wcale nie jest nowy, gdyż już w połowie lat 70. A. Kopff zauważył, że do kodeksu cywilnego należy się odwoływać zawsze wtedy, gdy dana kwestia nie została unormowana w ustawach szczególnych dotyczących praw na dobrach niematerialnych, jednakże „w niejednym wypadku stosowanie odnośnych przepisów kodeksu cywilnego powinno być nacechowane ostrożnością, to znaczy przy uwzględnieniu *ratio legis* przepisów normujących ochronę praw na dobrach niematerialnych”¹⁶³. Jakoż *de lege lata* przepisy dotyczące ochrony autorskoprawnej w sposób bardzo intensywny zabezpieczają interesy twórcy, które wiążą się przede wszystkim z ekonomiczną eksploatacją ich utworów, nie jest — w braku wyraźnej wypowiedzi ustawodawcy — uprawniony pogląd o możliwości zrzeczenia się jakichkolwiek praw autorskich, zarówno majątkowych, jak i osobistych.

Uważam zatem, że *de lege lata* nie jest dopuszczalne zrzeczenie się ani autorskich praw majątkowych, ani autorskich praw osobistych. Choć jest to podyktowane, w głównej mierze, argumentami normatywnymi (głównie brakiem szczególnego przepisu wprost przewidującego taką możliwość, a także ram określających tego skutki), ale również rozumowaniami wypływającymi z podstawowej funkcji prawa

¹⁶¹ *Ibidem*, pkt 13 *in fine*.

¹⁶² B. Giesen: *Umowa licencyjna...*, *op. cit.*, s. 304.

¹⁶³ A. Kopff: *Prawo...*, *op. cit.*, s. 33.

autorskiego, tj. takiej, która za wartość najwyższą uznaje zabezpieczenie sytuacji twórcy. Ponadto, założenie o dopuszczalności zrzeczenia się praw autorskich doprowadza do wyłonienia się wielu wątpliwości, na które wskazywano zarówno w tym opracowaniu, jak i w literaturze przedmiotu¹⁶⁴. Stoję na stanowisku, że nie jest obecnie możliwe korzystanie z instrumentarium powszechnego prawa cywilnego w celu osiągnięcia skutku w postaci zrzeczenia się autorskich praw majątkowych: nie można mówić ani o porzuceniu utworu *per analogiam* do art. 180 k.c., ani o zrzeczeniu się autorskich praw majątkowych na podstawie ogólnie przewidzianego uprawnienia do rozporządzania utworem w art. 17 pr. aut.; ani o zrzeczeniu się autorskich praw osobistych, co pozbawiałoby treści normatywnej art. 16 pr. aut. Zatem *de lege ferenda* zrzekalność autorskich praw majątkowych powinna być przewidziana w sposób wyraźny i jednoznaczny, wskazując szczegółowo procedurę w tym przedmiocie (np. formę i treść oświadczenia, które ma złożyć twórca; podmiot, do którego powinno być skierowane; czy dalej idące utworzenie rejestru utworów „wolnych”, należących do domeny publicznej). Zrzekalność zaś autorskich praw osobistych, moim zdaniem, powinna być *de lege ferenda* wyraźnie zakazana, aby jednoznacznie przeciąć wątpliwości na gruncie wykładni językowej art. 16 pr. aut. Są to jednak postulaty aktualne tylko w przypadku szerokiej akceptacji dopuszczalności takiego ukształtowania stosunków społeczno-gospodarczych.

Dla oceny konstrukcji prawnych — zarówno tych obowiązujących, jak i potencjalnie niezbędnych w przyszłości — punktem odniesienia zawsze powinno być określenie przedmiotu prawa, ukazanie jego cech charakterystycznych i — co najważniejsze — stosunków społecznych zgrupowanych wokół danego przedmiotu¹⁶⁵. Oznacza to, że należyte unormowanie związku podmiotowo-przedmiotowego („twórca–utwór”) objętego zakresem twórczości intelektualnej wymagać zawsze powinno uwzględnienia realiów społeczno-gospodarczych panujących w konkretnym miejscu i czasie. W moim przekonaniu kwestia zrzekalności praw autorskich rozpatrywana winna być przede wszystkim przez pryzmat tego, czy istnieje „paląca” potrzeba w unormowaniu podobnego rodzaju sytuacji społeczno-gospodarczych. W chwili napisania niniejszych słów nabiera na znaczeniu „twórczość” rozmaitych modeli sztucznej inteligencji, które z oczywistych powodów czerpią i bazują na „ludzkich” utworach, chronionych autorskimi prawami podmiotowymi¹⁶⁶. W braku badań empirycznych, które chociażby uprawdopodobniały, że twórcy chcą skorzystać z podobnego rozwiązania (a zarazem wiązałoby się to z korzyściami dla społeczeństwa i nie naruszałoby szeroko pojętego interesu publicznego), nie sposób definitywnie przesądzić o zasadności możliwości bądź niemożliwości wyzbycia się praw autorskich z woli samego twórcy, w przypadku gdy prawo przedmiotowe w tej materii nie daje jednoznacznej odpowiedzi.

¹⁶⁴ R. Markiewicz: *Ilustrowane prawo autorskie*, Warszawa 2018, s. 452–455, oraz M. Poźniak-Niedzielska, A. Niewęglowski: *Dziela osierocone...*, *op. cit.*, s. 8–9.

¹⁶⁵ A. Kopff: *Przedmiot...*, *op. cit.*, s. 29.

¹⁶⁶ Zob. w tej kwestii K. Gienas: *Trenowanie AI...*, *op. cit.*, s. 5–55.

BIBLIOGRAFIA

- Banaszczyk Z. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012.
- Barta J., Markiewicz R.: *Prawo autorskie*, Warszawa 2016.
- Bojańczyk K. (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, pod red. W. Machały, R.M. Sarbińskiego, Warszawa 2019, art. 16.
- Bończak-Kucharczyk E. (w:) *Ustawa o gospodarce nieruchomościami. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2024, art. 16.
- Branc S.: *O Dominio Público No Direito Autoral Brasileiro: Uma Obra Em Domínio Público*, Rio de Janeiro 2011.
- Brzózka K.: *Problematyka prawna przekazania utworu do domeny publicznej i zrzeczenia się praw autorskich w oświadczeniu Creative Commons „0”*, Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Warszawskiego 2019, nr 1, s. 36–54.
- Chardeaux M.A.: *Les Choses Communes*, Paris 2006.
- Choisy S.: *Le domaine public en droit d’auteur*, Paris 2002.
- Ciszewski J., Bocianowska J., Ciszewski M. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, pod red. P. Nazaruka, LEX/el. 2023, art. 180.
- Clément-Fontaine M.: *Les œuvres libres*, Montpellier 2006.
- Cornish W.R., Llewelyn D., Alpin T.: *Intellectual Property. Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*, London 2019.
- Czachórski W., Brzozowski A., Safjan M., Skowrońska-Bocian E.: *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2009.
- Czajkowska-Dąbrowska M.: *Treść (elementy „struktury”) prawa autorskiego a treść prawa własności (w:) Z zagadnień współczesnego prawa cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Tomasza Dybowskiego*, pod red. J. Błęszyńskiego, J. Rajskiego, M. Safjana, E. Skowrońskiej, *Studia Iuridica* 1994, t. XXI, s. 269–282.
- Czajkowska-Dąbrowska M.: *Własność czy własności (intelektualne)? (w:) Współczesne problemy prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Marii Poźniak-Niedzielskiej*, pod red. A. Kidyby, R. Skubisza, Kraków 2007, s. 45–65.
- Czajkowska-Dąbrowska M.: *Pola eksploatacji utworów, czyli o dezintegracji pojęcia (w:) Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, pod red. A. Matlaka, S. Stanisławskiej-Kloc, Warszawa 2013, s. 165–184.
- Czajkowska-Dąbrowska M. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 13, *Prawo autorskie*, pod red. J. Barty, Warszawa 2017, s. 1150–1163.
- Dajczak W., Giaro T., Longchamps de Bérrier F.: *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2018.
- Dusollier S.: *Scoping Study on Copyright and Related Rights and the Public Domain*, WIPO Publication, March 2011, 1–89.

- Ferenc-Szydełko E. (w:) *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, wyd. 4, pod red. E. Ferenc-Szydełko, Warszawa 2021, art. 16 i 17.
- Filipiak T.A. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, *Własność i inne prawa rzeczowe*, pod red. A. Kidyby, Warszawa 2012, art. 180.
- Frankel S., Gervais D.J.: *Advanced Introduction to International Intellectual Property*, Cheltenham 2016.
- Garlicki L.: *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2021.
- Gienas K.: *Trenowanie AI a prawo autorskie*, ZNUJ, PPWI 2024, z. 3, s. 5–55.
- Giesen B.: *Umowa licencyjna w prawie autorskim. Struktura i charakter prawny*, Warszawa 2013.
- Giesen B.: *Własnościowy model prawa autorskiego — analiza koncepcji przyjętej w prawie polskim*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2015, z. 3, s. 61–74.
- Gliściński K. (w:) *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, pod red. A. Michalaka, Warszawa 2019, art. 17.
- Gniewek E.: *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2016.
- Gniewek E., Mikosz R. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 3, *Prawo rzeczowe*, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2020.
- Grzybowski S., Kopff A., Serda J.: *Zagadnienia prawa autorskiego*, Warszawa 1973.
- Grzybowski S. (w:) *System prawa cywilnego*, t. 1, *Część ogólna*, pod red. W. Cza-chórskiego, S. Grzybowskiego, Wrocław–Warszawa 1985.
- Guadamuz A.: *Comparative analysis of national approach on voluntary copyright relinquishment*, WIPO Report CDIP/13/NF/6, Genewa 2014, s. 1–38.
- Gudowski J. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, *Własność i inne prawa rzeczowe*, pod red. J. Gudowskiego, Warszawa 2016, art. 180.
- Ignatowicz J., Stefaniuk K.: *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2022.
- Jankowska M. (w:) *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, pod red. P. Ślęzaka, Warszawa 2017, art. 16.
- Johnson P.: *Dedication Copyright to the Public Domain*, Modern Law Review 2008, nr 71(4), s. 587–610.
- Kępiński J. (w:) *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz do art. 1–352*, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2021, art. 180.
- Klaffkowska-Waśniowska K. (w:) *Ustawy autorskie. Komentarze*, t. I, pod red. R. Markiewicza, Warszawa 2021, art. 17.
- Klat-Górska E. (w:) A. Bródka, A. Nikiforów, J. Wilk, E. Klat-Górska: *Gospodarka nieruchomościami. Komentarz*, Warszawa 2024, art. 16.
- Kopff A.: *Prawo cywilne a prawo dóbr niematerialnych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynałazczości i Ochrony Własności Intelektualnej 1975, z. 5, s. 9–35.
- Kopff A.: *Przedmiot własności intelektualnej a konstrukcje prawne*, PiP 1978, s. 29–43.

- Kozińska J. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, *Własność i inne prawa rzeczowe* (art. 126–352), pod red. M. Frasa, M. Habledas, Warszawa 2018, art. 180.
- Księżak P.: *Rzeczy niczyje*, Rejent 2005, nr 4, s. 59–81.
- Księżak P. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy (seria), W. Borysiaka (tom), Warszawa 2023, art. 180.
- Lambert É.: *La fonction du droit civil comparé*, t. I, *Les Conceptions étroites ou unilatérales*, Paris 1903.
- von Lewiński S.: *International Copyright Law and Policy*, Oxford–New York 2008.
- de Loynes de Fumichon B.: *Introduction au droit compare*, Journal de Droit Comparé du Pacifique, Vol. II, Association de Législation Comparée de Pays du Pacifique 2013.
- Lucas-Schloetter A. (w:) *EU Copyright Law. A Commentary*, Second Edition, eds. I. Stamatoudi, P. Torremans, Cheltenham and Northampton 2021.
- Machała W.: *Wybrane cywilnoprawne aspekty licencji „creative commons”*, Monitor Prawniczy 2009, nr 8, s. 422–425.
- Machała W. (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, pod red. R.M. Sarbińskiego, Warszawa 2019, art. 17.
- Mały słownik łacińsko-polski*, pod red. J. Korpantego, Warszawa 2001.
- Markiewicz R.: *Ilustrowane prawo autorskie*, Warszawa 2018.
- Markiewicz R.: *Zabawy z prawem autorskim dawne i nowe*, Warszawa 2022.
- Matusiak I. (w:) *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, pod red. P. Ślęzaka, Warszawa 2017, art. 17.
- Michalak A. (w:) *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, pod red. A. Michalaka, Warszawa 2019, art. 16.
- Niedośpiał M.: *Swoboda czynności prawnych*, Bielsko-Biała 2004.
- Niewęglowski A. (w:) *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 17.
- Nizankowska A.-M.: *Prawo do integralności utworu*, Warszawa 2007.
- Nowicka A. (w:) *Ustawy autorskie. Komentarze*, t. I, pod red. R. Markiewicza, Warszawa 2021, art. 4.
- Nowińska E., Promińska U., Szczepanowska-Kozłowska E.: *Prawa własności przemysłowej. Przedmiot, treść i naruszenie*, Warszawa 2021.
- Ogiegło L.: *Wstęp do rozważań nad problematyką jednostronnych czynności prawnych w prawie zobowiązań*, Studia Iuridica Silesiana 1991, nr 16, s. 39–46.
- Okoń Z. (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, pod red. D. Flisaka, Warszawa 2015, art. 17.
- Pacek G.: *Prawo autorskie a „nielegalna” sztuka — opis problemów z perspektywy graffiti* (w:) *Qui bene dubitat, bene sciet. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Ewie Nowińskiej*, pod red. J. Barty, J. Chwalby, R. Markiewicza, P. Wasilewskiego, Warszawa 2018, s. 504–517.
- Pacek G. (w:) *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, pod red. A. Michalaka, Warszawa 2019, art. 4.

- Peukert A.: *Die Gemeinfreiheit, Begriff, Funktion, Dogmatik*, Tübingen 2012.
- Peukert A.: *A Doctrine of the Public Domain*, Research Paper of the Faculty of Law of the Goethe University Frankfurt a.M. 2016, z. 1, s. 1–31.
- Poźniak-Niedzielska M., Niewęglowski A.: *Dziela osierocone — nowe wyzwania dla polskiego prawa autorskiego*, ZNUJ, PPWI 2013, z. 122, s. 5–22.
- Poźniak-Niedzielska M., Szczotka J.: *Prawo autorskie. Zarys problematyki*, Warszawa 2020.
- Pyziak-Szafnicka M. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012.
- Radwański Z., Olejniczak A., Grykiel J. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego, A. Olejniczaka, Warszawa 2019.
- Radwański Z., Olejniczak A.: *Prawo cywilne — część ogólna*, Warszawa 2021.
- Ritterman S.: *Komentarz do ustawy o prawie autorskim*, Kraków 1937.
- Rozwadowski W. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012, s. 1–29.
- Safjan M.: *Zasada swobody umów*, PiP 1993, z. 4, s. 12–19.
- Skowrońska-Bocian E., Warciński M. (w:) *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2020, art. 180.
- Sołtysiński S.: *Czynności rozporządzające. Przyczynek do analizy podstawowych pojęć cywilistycznych* (w:) *Rozprawy z prawa cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Witolda Czachórskiego*, pod red. J. Błęszyńskiego, J. Rajskiego, Warszawa 1985, s. 301–330.
- Sójka-Zielińska K.: *Historia prawa*, Warszawa 2022.
- Stanisławska-Kloc S. (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, pod red. D. Flisaka, Warszawa 2015, art. 16.
- Syrek-Gerstenkorn Ł.: *Nawiązanie stosunku licencji Creative Commons w prawie polskim*, ZNUJ, PPWI 2018, z. 1, s. 21–55.
- Szydło M. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2021, art. 180.
- Tafforeau P., Monnerie C.: *Droit de la propriété intellectuelle*, Issy-les-Moulineaux 2015.
- Targosz T.: *Konstrukcja autorskich praw majątkowych, czyli o odkrywaniu na nowo Ameryki* (w:) *Opus auctorem laudat. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Monice Czajkowskiej-Dąbrowskiej*, pod red. K. Szczepanowskiej-Kozłowskiej, I. Matusiak, Ł. Żelechowskiego, Warszawa 2019, s. 330–373.
- Traple E. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 13, *Prawo autorskie*, pod red. J. Barty, Warszawa 2017.
- Tułodziecki A. (w:) J. Jaworski, A. Prusaczyk, A. Tułodziecki, M. Wolanin: *Ustawa o gospodarce nieruchomościami. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 16.

- Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K.: *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2020.
- Wyrwiński M.: *Autorskie prawa osobiste w obrocie prawnym*, Warszawa 2019.
- Wyrwiński M. (w:) *Ustawy autorskie. Komentarze*, t. I, pod red. R. Markiewicza, Warszawa 2021, art. 16.
- Zaradkiewicz K. (w:) *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2020, art. 246.
- Zoll F.: *Polska ustawa o prawie autorskim i Konwencja berneńska*, Warszawa–Kra-ków–Lwów–Poznań 1926.
- Zubik M.: *Prawo konstytucyjne współczesnej Polski*, Warszawa 2022.
- Żelechowski Ł.: *Zastaw i użytkowanie na prawie ochronnym na znak towarowy* (w:) *Znaki towarowe i ich ochrona*, pod red. R. Skubisza, Warszawa 2019, s. 365–391.
- Żelechowski Ł.: *Odszkodowanie ryczałtowe za naruszenie praw własności intelektualnej a przesłanka szkody i związku przyczynowego* (w:) *In Varietate Concordia. Księga jubileuszowa Profesora Ryszarda Skubisza*, pod red. E. Całki, A. Jakubeckiego, M. Nazara, A. Niewęglowskiego, R. Poździka, Warszawa 2022, s. 283–309.
- Żelechowski Ł.: *Wylączenie autorskoprawnej ochrony opisów patentowych i ochronnych na tle zagadnienia kumulacji praw własności intelektualnej*, ZNUJ, PPWI 2022, z. 4.

Słowa kluczowe: autorskie prawa majątkowe, autorskie prawa osobiste, dere-likeja, zrzeczenie się prawa podmiotowego, prawo porównawcze, czynności prawne jednostronne, czynności prawne rozporządzające, domena publiczna, prawo własności przemysłowej, wygaśnięcie ochrony autorskoprawnej, licencje *Creative Commons*, zrzeczenie się praw autorskich.

ARSENI RADKEVICH

THE CONSTRUCTION OF COPYRIGHT RELINQUISHMENT IN THE POLISH LEGAL ORDER

S u m m a r y

Some time ago, the academic community of Western research centres began examining the possibility of the definitive relinquishment of copyrights (both economic and moral rights) by virtue of the author's will, which led to WIPO reports adopting a comparative approach

to this issue. The Polish doctrine has paid relatively little attention to the subject of copyright relinquishment, effectively marginalising the issue; hence the need for this study. This article briefly outlines the concept of copyright relinquishment, which allows an author to voluntarily relinquish the copyright to their own work, thereby placing it in the public domain and making it non-appropriable. The article then examines various solutions in foreign legal systems, either directly referencing this concept (e.g., Colombia, Chile, Kenya) or implementing it to varying degrees (e.g., France, India, Norway, Luxembourg, the USA, and the United Kingdom). Within the Polish legal system, the possibility of copyright relinquishment is first analysed in the framework of private law, specifically dispositive and unilateral legal acts. Additionally, conclusions are drawn by analogy to property law — specifically the concept of dereliction (Article 181 of the Civil Code). The main part of the article, however, focuses on analysing the normative framework — particularly Articles 16 and 17 of the Copyright and Related Rights Act — and doctrinal perspectives on the possibility of relinquishing either economic or moral rights. This analysis leads to the conclusion that, under *de lege lata*, relinquishing copyright in Poland is not currently possible. The analysis leads the author to conclude that emerging socio-economic needs, which require rethinking and adjusting existing normative solutions, may significantly influence the evolution of legal doctrine. Over time, this may also lead to broader transformations in private law in general and copyright law in particular.

Key words: copyright, moral rights, dereliction, waiver of subjective right, comparative law, unilateral legal acts, dispositive legal acts, public domain, industrial property law, termination of copyright protection, Creative Commons licenses, voluntary copyright relinquishment.